

A'

PIPÁS NEMESEK VÉLEMÉNYE

AZ

ADÓ, HÁZI-ADÓ, ÖRÖK-VÁLTSÁG,
INGATLAN BÍRHATÁS, EMANCIPA-
TIO, HITEL, ŐSISÉG, MAGYAR ÉS
DEÁK NYELV IRÁNT.

ÍRTA

Szűcs Ábrahám

1843^{-ban}

aratás alatt

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDY KÁROLY BETŰIVEL.

1844.

ELŐ-SZÓ

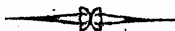
Van egy osztálya a' magyar földbirtokos nemességnek, melly között az, körülbelől a' közép rendet tehetné; és így medio tutissimus lehetne, mert mindenik bír annyi földet, és néha jobbágyot is, a' minek hasznából gyermekeit, puhítás nélkül, ön állású emberekké, értelmes és becsületes hazapolgáraivá nevelhetné: étellel, ruhával a' szükséghez képest elláthatná; ha a' napi renden levő újítások, eddig használt tulajdonait, kárpótlás nélkül nem nyirbálnák minduntalan, a' nélkül, hogy ő az illy újítások iránti véleményét, akaratját, bele egyezését, vagy ellenzését, nyíltan szabadon kimondhatná. Ezeket a' világ pipás nemeseknek csúfolja, és helyesen, mert egyebet nem is csinálunk, mint

IV

kis birtokunkban ispánkodunk; 's ha jól ispánkodtunk, de csak úgy, eszünk iszunk, és pipázunk. Pipa közt azután, igaz hogy nagyobb része ezen iskoláikat sokszor jól végzett kis uraknak, újságok', hírlapok', néha néha megkapott jobb könyvek' olvasása következtében, a' politikába is belevág', 's olly gondolatokat cserél, mellyeknek a' zöld asztalnál is hasznokat lehetne venni, ha találkozna mind kimondó, mind pártoló, annyi mint a' pipázás közben. Azonban helyzetök-nél fogva a' pipás nemes atyafiaknak a' gyűléseken, bár a' meg nem hivatással magukat nem menthetik, megjeleniek, azokon beszélniek nem lehet; mert egypár ezer forint jövedelmök is több megyei porciócskáikból kerülvén össze, annak két harmadát, az egészből is nehezen élők, gyűlésekre nem szánhatják, pedig az sem volna sok hogy mindig ott legyenek, a' mi annak, ki beszélni a' történtek-

hez képest akarna, múlhatlanul szükséges. A' megyei tisztviselőknek nagyobb része ezen osztályból van ugyan, de ez a' tisztviselői kar, a' mint hivatalába lép, felejtí az osztályt, mellyből való, 's annak érdekeit, vakon engedelmes szolgája lesz a' megyébe erőt vett fejer, vagy fekete tollnak, mellytől előmentét várja, és hallgat, ha a' kerek kiesik is. így esik el Zalában, Szathmárban, csábítás és ólmos botokkal, Borsodban, és sok más megyékben az intelligentia szavával az adó, melly ellen Pestben egy szó, de csak egy szó sem emelkedett, mint a' hírlap dicsekszik. Bizony szomorú dolog, hogy egész vármegyék nem képesek meglátni, és elhatározni az igazságot, pedig nem látták, vagy ott hol elesett, vagy ott hol egy szó nélkül keresztül ment az úgynevezett intelligentia szavával. Mellyik megye lesz most szerénytelen, magának a' másíknak ellenében, az intelligentiát

követelni, 's amazt belőle kizárni.? Az ész és nyelv két élő fegyverek, melyek ellen csak az igazságnak védhet paizsa; de ki adja ezt kezünkbe? Megyei szerkezetünk fegyvertárából e' védő paizsunkat a' cortesek, de inkább az ezeket használók kiragadták, 's a' hajdani zöld asztalok mellett öszült areopagiták' csendes tanácskozási teremét fiatal heveskedések csatatérévé változtatták, hova, ki nem ügy gondolkodik mint a' cortes vezérek, belépni is alig mer. – Nincs hát más mód, pipás nemes atyámfiái, mint írásba adni be, mi mit gondolunk, 's kérni hogy legalább tudomásul vétessek és adattassák.

Adó átalában.

Míg polgári társaság nem volt, hanem szabadon bolyongott az ős erdőben és gyepeken a' vad ember, addig adó nem volt, de védte magát kiki a' mint tudta, és tőle tellett, 's ha megölte is személye' vagy értéke' megtámadóját, szabad volt ezzel is. Ez az élet az erősnek, hatalmasnak jó volt; mert ha vigyázott, nem volt kitől 's mitől félni, a' gyengébbek azonban örök remegésben éltek, sőt az erőseknek is mindig kellett attól tartaniok, hogy, mivel erősnél erősebbek vannak, őket is érheti veszély a' magoknál erősebbektől. Ez örök remegést sokára megunták az emberek, 's először a' gyengék egymásnak védelmet kötelezve, későbbben magokat az erősebbek oltalmába ajánlva, összeállottak, és alakították az első pol-

gári társaságot, lemondván egyenkint mindenik társaságba álló természeti állapotjába volt szabadságáról, miszerint mást megtámadhatott, magát védhette, 's támadóját meg is ölhetette, és ezen jogait az őt keblébe fogadott társaságnak engedvén által, azért, hogy ez az ő személyét, vagyonát, oltalmába vette.

Köteles e' szerint ma is minden polgári társaság az egyes tagok' személyét, vagyonát, védeni, sértetlenségeért jót állani, mert hol az nem történik, ott meg van csalva a' társaság' tagja, ki magát természeti szép jogaitól ingyen fosztotta meg. De hogy a' társaság ezen magára vállalt személy- és vagyon-védő kötelességét teljesíthesse, ahoz erő, tehetség, költség szükséges, melly szükségeseket hogy megszerezhessen, 's így a' célzott eszközök által elérhesse, azt kellett kigondolni, hogy ezen szükséges erő, tehetség és költség mennyiséget, a'

társaságot alkotó tagok hordják, adják össze, 's ez az adónak egyszerű általános eszméje.

Ha ki ez egyszerű eszmét felfogta, és az adótól idegenkedik, annak szívében, igazság szeretetében kételkedni vagyok kénytelen, de honunk még mostani helyzetében adót vállalni annak nyakába, ki eddig nem fizetett, mégis ha nem sokkal rosszabb, de bizonyosan legalább hirtelenkedés, e' pedig a' régi deák monda szerint „az igazságnak mostohája,” a' mi soha sehol igazabb nem volt, mint a' jelen esetben. Van-e ugyanis csak egyetlen egy valamennyire igazságos kulcs még eddig a' magyar hazában, mellyszerint valamelly terhet, de igazságosan kivetni, elosztani lehetne, nem a' nemesség közt, melly még terhet ezután vállalna, de a' mindig terhet viselt parasztokra nézve is, kiknek minden bajuk, nyomorúságuk eddig is a' tehernek nem nagyságától, ha-

nem csupán igazságtalan elosztásából származott, és létezik. Nem kell más példa a' zselléknél, ki, bár egy talpalatnyi földje nincs, mégis két anynyi terhet visel, mint a' földdel bíró y₈ részes jobbágy. – A' szerencsétlen dicalis rendszerrel a' vagyonos ravasz, a' teher alól mindenütt kibúvik, 's illetőségének sokszor $\frac{2}{3}$ dát eltagadván, csak egy harmadát viseli; a' szegény pedig hazugsággal magát nem mentve, mert nincs mit eltagadjon, egész illetőséget viselni kénytelen, 's ezért képtelen. Tavasszal már, a' múlt nyáron tallón és szérűn keresett kenyere elfogy, 's ezért sem urának, sem megyéjének, sem helységének, sem papjának, éhen, kedvelnem dolgozhat, aratáskor a' talló, ősszel a' szérű foglalja el, hol ritkán keres annyit, a' mi tavaszig tart, 's e' miatt mindenfelé adós marad, egyik ravaszkodik, hazug, csalárd, álnok, tolvaj lesz, másik elkedvetlenedik, el-

csügged, bor- pálinka-italnak adja magát, mert csak akkor boldog, mikor részeg. Bizony nagy felelőség terhe hárul a' törvényhozóra, ki Utópiákról ábrándozva, nem e' lelket rázó legfontosabb tárgyra fordítja figyelmét.

De mi bajotok még adó-fizetők? így kérdi a' nagyon fiatal törvényhozó, hiszen elvettük a' földes-uraktól a' kis dézmákat, és nem adtunk érte semmit, megengedtük hogy bevethessétek az ugart dézma nélkül, miben ugyan a' földes-úr is jól megrövidül, de magatoknak sem lesz innentova kenyerek; megengedtük hogy eladhassátok úrbéri telkeitek' haszná vételét, hiszen minek aggódtok azon, hogy a' föld az úré, ha ti adhatjátok el azt. Kivettünk benneteket a' földes-úr' pálczája alól, és most már ha engedetlenkedtek, feleseltek, vagy akármit csináltok, meg nem verethet, 's igaz, hogy becsület és kötelesség érzést belétek töltésén nem önthetvén,

megengedtük az úrnak, hogy ha szót nem fogadtok, 1-2 pengő forint büntetést rajtatok a' falusi bírák előtt, de nem általok, megvehessen, sőt beneteket be is csukathasson; de hiszen e' nektek nem baj, mert adófizető társatok, a' bíró csak nem lesz ellene-tek, a' sok apró úrnak meg, tudjátok, hogy ereje nincs titeket exequálni, helye sincs a' hova csukathasson, 's így a' fizetés és szolgálat alól magatokat kihúzhatjátok; azonban azt is tudjátok, hogy ha huzamos engedetlenséggel tartozástok megszorodik, azt az úr rajtatok meg nem veheti, ha kárt tesztek, ezt adófizető társatok azon elv szerint becsüli meg, hogy ma nekem, holnap neked; ahoz is van elég átallátástok, hogy biz' a' szegény kis földes-urak csak' azért, hogy 20, 30 forint tartozástokat megfizettesse, négy-ötszáz forintos úriszéket tartatni nem fog, annál inkább mivel az úgynevezett népbarátok mind

az úriszéken, mind fölebb az úrbéri törvényszékeken nektek fogják pártotokat, mert javatokon törik fejőket éjjel nappal, és valamint az aratás-limitationnak eltörlésével szépen kivitték azt, hogy a' hol azelőtt 12-dén takartatok, most csak 14-dén takartok; az előfogások' megszüntetésével azt, hogy most már pénzért ugyan be nem foghattok, de quietantiáért, mitől azelőtt is egyedül borzadtatok, befogni most is kénytelenek vagytok; úgy a' fent írt könnyítésekkel, 's ezekhez hasonló még bekövetkezendő, de nem az örök igazsághoz, mellyből egyedül jöhet boldogságomért intézvényékkal bizonyosan ki fogják vinni azt, hogy az így megfojtott kölcsönös bizodalmat és szeretetet, mellyek bennünket az igazsággal együtt boldogítottak, végképen eltemetjük. —

Tisztelet és becsület azért, de igazság is mindenben, és itt nevezetesen legelőször a' teher, osztásban

a' mi másképp az én csekély értelmességemnek nem eszközölhető, mint úgy ha tudva lesz: kinek mi je van ebben a' kis Magyarországon. Azt tudjuk hogy a' pusztá, majorság és föld, mind az úré, a' városé mind a' polgároké, de azt még a' mai napig most már ugyan senki se tudja, hogy az úgynevezett úrbéri telkekből mi, és mennyi az úré, mennyi a' jobbágyé? – míg ez világos nem lesz, addig igazságos elosztásáról az ország terhének álmodni sem lehet, mert az országot a' föld teszi; 's ki mennyit és minőt bír ebből, azon irányban 's mértékben járuljon a' teherviseléshez, mert azon mértékben követeli ő vagyona' bátorságát a' polgári társaságtól, melly azért kezes. A' személytől tehát minden lakos, de a' vagyontól csak a' földbirtokos fizessen, még pedig a' szerint, a' mint és mennyit bír.

Mielőtt tehát a' háziadót magunkra vállalnánk, eszközöljük az örök-

váltságot az úrbéri földeknél okvetlen és tüstént, akár földdel, mi legkönynyebb és legbizonyosabb, akár pénzzel, mihez Bank kellene, akár status- papirosokkal, a' Dagerotyp eszméje szerint, mellyhez nem csak pénz nem kell, de folyó—még pedig csak nálunk folyható, 's ezért ki sem húzható pénzünk lesz, minn ökröt, lovat és mindent vehetnénk, de csak egymástól, mihelyt az illy eladásból jött tőkének csak kamatjára számolunk addig, míg a' magát megváltandó parasztnak majdan a' tőkét is letenni tehetsége megnő. Ez az örök-váltság, azért véleményem szerint a' magyar törvényhozó testnek delenda Carthagója, a' mellyet akármi útonmódon legelőször kell kivinni, mert míg ez keresztül nem megyén, addig minden változtatás csak neveli a' már előhozott zavart. Ellenben ha az örök-váltság elrendeltetik, 's a' legjobbnak találandó módon eszközöltetni fog, meg-

szűnik a' legnehezebb kérdés, a' kulcs kérdése a' terhek' kivetésében, melyről még beszélni is alig merünk, mert az individuális (egyéni) birtokok' felmérésénél másra szükség nem lesz, a' mi mihelyt megtörténik és a' személyekre nézve, melyek terhet viselni tartoznak, az összeírás elkészül, azonnal igazságosan lehet kivetni minden terhet, 's a' zsebbe nem dugható, ezért el nem tagadható föld mennyiségből tudva lesz, mennyit tartozik annak tulajdonosa viselni az ország köz terheiből, azokból tudniillik, a' melyek múlhatlanul szükségesek arra, hogy a' polgári társaság' célja, a' személy- és vagyon bátorsága elértecsék, mert ezek azon terhek, melyek miatt az adóra szükség van. —

Fizessenek-e a' tőke pénzesek, honoratorok, kikkel a' világ most sokat kínlódik, a' mesteremberek és másilyenek, kik földet seholsen bírnak,

mástól mint személyektől, mi alól senki fel nem menthető másféle jövedelem-adót, vagy ilyen formát? ezen mint mindenben disputálhat, a' kinek kedve van. Én a' magam együgyű egyszerűségemben csak azt tartom, hogy a' melly capitalista magyar földbirtokra kölcsönözött, az ollyat, ha esze van, mint földbirtokost fogja feljelenteni adósa 's a' föld-adó alól ki nem bújhat a' többi tőkepénzesek, speculánsok, kereskedők honoratiorok, mesteremberek az égben míg élnek nem lakhatnak, a' földön pedig valakinek földjén kell lakniok, melly ennél fogva hogy ők is rajta laknak, becsesebb, nagyobb jövedelmű, 's így nagyobb adót viselhetővé válik, minél fogva az illy honoratio-rokkal népesült föld' birtokosa ezek helyett az adót fizetni fogja, a' kinek lakói ezt már a' szállásért előre letették. Ezek a' lakók ha a' hazát szeretik, annak földéből vesznek, 's így földbirtoko-

sokká lenni igyekeznek, mit ha nem tettek, a' haza alkotó részesének nem, hanem csak bujdosó gólya-, fecskeforma madaraknak tekinthetők, kik míg nyár lesz itt maradnak, télre elköltöznek, minélfogva a' hazát szerető polgárok' sorába nem illenek. Következik ebből: hogy

a' Házi-adó

magában, mellyről pedig a' reformátorok egyedül magáról beszélnek, nem elégíti ki azokat, kik igazságot és azonkívül semmit mást nem kívánnak. Az én fejembe legalább amaz indítvány, hogy a' nemesség a' házi-adéba vegyen részt, és másba ne, bele nem fér; mert én úgy vagyok meggyőződve, hogy a' személy- és vagyon-bátorság levén egyedül a' társaság' célja, minden terhet, akármi névvel neveztetik az, mellynek viselése ezen cél¹ elérésére szükséges, tartozik viselni minden társaság' tagja, abban az arányban, mellyben bír személlyel és vagyonnal.

Azon törvényhozó méltósághoz nem illő politicus mentséggel, hogy elég lesz most egyszerre ennyit tenni, én

meg nem érem, mert „fiat justitia, et pereat mundus” ‘s e’ szerint tetszik nem tetszik nemes hazámfiainak, de kimondom nyíltan, szinte mint gróf Széchenyi régen kimondotta: hogy minden teher, melly a’ társaság’ célját eszközli, még a’ katonáskodás is, közös minden társaság tagjai között, mihelyt a’ teher’ kulcsa – de az egyedüli igazságos – az örök váltság után, mi előtt gondolni nem tudom, készen leend.

Mikor a’ tisztelt gróf e’ nyilatkozást tette, hozzá kötötte, hogy bizonyos feltételek alatt azonban, mellyekről másszor. – Én a’ ki nem mondott feltételnek azt gondoltam, hogy az urbarialitas’ szabad használatát érti a’ nemes gróf, miszerint nem lehetne bele szóllója megyének, Helytartótanácsnak: kivel mint míveltetem a’ birtokomhoz tartozó úrbéri telket; mert ez volna a’ legtisztább feltétel, melly mellett a’ tulajdonos maga fizethetné

meg a' telekre háruló adót, azonban ezt értette-e vagy mást, mint a' felelőség, a' mi szóval néhol van, mint mondják, de mint valóságot senki sehol nem látta, én azóta sem tudhatam meg', de éreztem, 's érzem hogy mind az a' mit a' gróf ajánlott, nekem is kötelességem lesz, mihelyt a' földesúr és jobbágy közötti viszony, nem mint még most bezavarva, hanem kibonyolítva, vagy egészen megszüntetve lesz; mi a' jobbágy-birtoknak a' földesúr' nem korlátolt birtokába visszaadási úton kívül, az örök váltság' eszközlése által szinte úgy eszközölve lenne.

Míg az meg nem történik, addig semmiféle adót viselni nem kívánok, mind azért, mivel úgy az olyan földbirtokosokat tekintve, kik úrbéri földdek' használói által közvetve eddig is mindenféle adót viseltek, egy rókáról (de inkább bárányról) két bőrt hoznának, holott ellenben a' puszták és

majorság földekre ismét mi teher sem hárulna, mind pedig és kiváltképen azért, mert az ország terhei' elosztásában, a' földbirtokon kívül, a' melylyekből az ország áll, más igazságos kulcsot még csak gyanítani sem tudok; jövedelem, consumtio, ablakok, Stempel, más ilyenek, mind bizonytalan kijátszható kulcs.

Mihelyt ellenben az örök váltság eszközölve lesz, azonnal kész lesznek annyi terhet viselni, házi- és hadi-adóból, a' személyes katonáskodást is ide értve, mennyi a' köz teherből én reám esik. Igaz hogy magam már személyesen nem katonáskodhatnék, mert a' test erőtelen, de olly igazság szeretetben igyekszem nevelni fiaimat, hogy attyok' ajánlását ok majd örömmel teljesítendik. Ismét az volna hát szívem' óhajtása, hogy törvényhozó testünk. az örök váltság' kivétele és végrehajtása előtt, semmi másról ne is gondolkozna. —

Ne gondolja pedig, ki talán e' sorokat olvasására méltatja, mintha ezekben csupán egy szegény, mit sem nyomó hajdani prókátor, most paraszt gazdai magános véleményem foglaltatna; ne különösen a' megye, mellyben, a' hírlap szerint, a' házi-adó ellen egy szó, de csak egy szó sem emelkedett, mintha a' hallgatók megegyeztek volna; mert sokat mernék reá tenni, hogy a' megye birtokosainak dupla általános többségével esne el a' házi-adó' elvállalása ugyanott, ha aláírás útján szednék be e' tárgyban a' votumokat, 's nem szóval nyilvános helyen kellene az ellenkező véleményű birtokosoknak küzdeni, azon megyének nagy talentomú reformatorival, kik helyezetöknél fogva minden gyűlésen nem csak ott lehetnek, de ott is vágynak, ennél fogva mindent tudhatnak, 's tudnak; ezenkívül összebeszéléseik után, rangi, tisztviselői, értelmi tekintetöket, szónoki te-

hetségeiket használva, 's ollykor a-
zontul is menve, a' járatlan, bár kü-
lönben talán szinte értelmes, de a'
rögtönözésben gyakorlatlan, vélek nem
egy véleményűeket a' dologhoz szó-
lástól el nem idegenítenék. És ez nagy
baj, de igen nagy baj, minn segíte-
ni lelkisméretben járó dolog, és so-
kára nem is halasztható.

Míg a' mai időben divatba jött ha-
ladás, javítás, újítás napi renden nem
volt. hanem a' régi alkotmányos tör-
vények és szokások szerint intéztet-
tek el a' megyei gyűlési tárgyak, ad-
dig a' tisztviselői-kar egy két emerit-
tus alispánnyal, vagy más tisztvise-
lőkből lett táblabíróval, de leginkább
ezeknek is csak jelenlétükben, elvég-
zett mindent, és megnyugodott ben-
ne minden, a' ki ott nem volt, mert
legalább hitte, hogy minden csak a'
törvény és szokás szerint tétetett. De
most eddig hallatlan tárgyak jönnek
mindig, újaknál újabbak, szokatlanok,

sokszor alkotmányba ütközők? 's vétkeznénk, ha azt mondanánk, hogy hírül sem adja a' megye, mert előre értesítetünk a' tanácskozás' tárgyairól is, 's ennyibe nihil de nobis sine nobis, semmit rólunk nélkülünk, a' theoriában; de a' dolog a' gyakorlatban nem így áll. Mert annak, ki a' gyűléseken felszóllalni, gyakorlott szónokokkal küzdeni akar, még hasonló értelmesség, olvasottság mellett is, mit . mezei gazda bajosan követelhet, az is szükség volna, hogy minden előzményeket tudjon, és így mindég jelen legyen, erre ismét múlhatlanul a' pénz szükséges, még pedig tetemes mennyiségben, mert egy gyűlés legalább egy hétig tart, mialatt a' három lovas paraszt-kocsis, földesúr is, át-esik egypár száz forinton, 's már négy gyűlés csak maga is hét-nyolczszáz forintjába került, pedig ha csak azokra jön, még keveset tud. Hát még mennyi kára lesz abból, hogy hét-

számra hagyja el gazdaságát, 's a' túlságos humanisálással anarchiába csábított jobbágyait, cselédeit, kikkel azóta úgy tudni bánni, hogy valami hasznokat vehessük, az ember-ismere-ti tudománynak legnagyobb föladata. Ezek így levén, hogy lehet azt kívánni az ezer, két ezer, vagy három ezer forint jövedelmű kis birto-kostól, minők pedig legtöbben va-gyunk, hogy felét kis jövedelmeink-nek Pesten, felét Egerben költsük el a' gyűléseken, még pedig azt is hi-ába, mert legalább a' beszédben erő-sebb, gyakorlottabb elleneinkkel úgy sem bírnánk, ha minden gyűlésre be-mennénk is. Pedig a' dologhoz egy kis szóllónk, úgy tetszik mintha nekünk is volna, mert a' szó mindig a' mi bő-rünkről van. Mi kínlódunk a' korszel-lemtől megszelídült szolgabírák', biz-tosok' lágysága alatt elféktelenedett cseleddel, jobbágygyal, kik kötelessé-geiket sehol sem teszik, 's már a' te-

kintetes titulust, miután a' tekintet oda van, én részemről csak csúfolásnak tartom; lehet hogy azértis lett annyi nagyságos úr közölünk az újabb időkben. Nekünk törik fel élés házainkat, pinczéinket, magtárainkat, a' nyomozástól, büntetéstől nem félő pártfogóttak; minket látogatnak meg bátran; éjjel és nappal, a' betyárok, kenyeret, szalonnát, bort, pénzt is követelve, 's az illy házi-adó az újabb időkben nagyon reánk kezd nehezedni, úgyhogy nem csuda, ha a' másikhöz, mellyet szinte nyakunkba akarnak róni, épen nem lehet kedvünk az illyen polgári társaságban, mellyben személyünk és vagyonunk bátorságban csak a' nagy városokban lehet, de ide kinn, kivált az alföldön, tűznek, víznek, tolvajnak, rablónak van kitéve mindenünk.

Ne csudálják tehát a' városi urak, ha elkeseredésünkben, az ellenünk minden nap elkövetett vétkek, káro-

sítások között, talán száz közöl egyszer, a' gonosztevőt megkaphatván, azt, nem ön titulussal szólítani, nem meleg ételekkel, kényelmes fogházzal elláttatni, szekeren hurczoltatni, hanem bizony nagyon példásan kívánánk megbüntettetni; nem azért, hogy javuljon, mert abból úgy sem lesz semmi, hanem hogy a' többi féljen; ode-rint peccare mali formidine poënae, itt hol a' virtutis amor még nagyon meszsze van. Ez közös kívánságunk nekünk magyar gazdáknak, még pedig nem csak a' földes-uraknak, hanem a pa-rasztoknak is, kik magok nem zshiványok. Ezért hallja az ember, már régtől fogva, mikor a' rajtavesztett zshiványt a' vásárban ütik, és sokszor agyonverik, hogy „üssed ilyen teremtetted, ne add a' vármegye' kezébe, mert ha oda kerül, még rosszabb lesz, mikor kikerül.”

Nevelni kell az embert jónak, hogy több jó legyen; de ki, akár azért

hogy nevelve nem volt, akár a' nevelés daczára is rosszára lett: azt, se a' magány, se a' hallgató rendszer jóvá nem tette soha, és nem is teszi. – Különösen a' mi népünknel, mit használjon akármellyik rendszer, azon mindég magányban élt, 's csak Bugaczi, Zöldhalmi, Becsali, Messzelátó, 's más illy csárdai beszélgetést hallott pásztorokból álló betyárok' javítására, azt én képzelni nem tudom. Ezek csak a rá áradozó állatokkal állíthatók egy sorba, mellyeknek boldogságára heverésnél, ételnél italnál, száraz helynél egyéb nem kívántatik. A' nevelt, mívelt ember, társaság¹, beszélgetés, és munka nélkül kínlódik, 's ezeknek megvonásával őt büntetni lehet; de a' pörkölt húst, bort, heverést óhajtó betyárnál a' dolog nem úgy van, 's abban hibáznak épen a' humanisálók, hogy magokhoz mérik, kiket nem ismernek. Boldog vidék az, hol a' rendelést ki-

adni elég, mert az értelmes, jó alattvalók azt teljesítik; hol rendbe tartani, bezárni a' vagyont alig szükséges, mert a' másét nem bántja senki, 's a' tévelyedettet visszaadják; de a' mi vidékünkön erős légy nagyon, hogy meg ne verjenek, vigyázó nagyon, éjjel és nappal, hogy a' hol magad jelen vagy, legalább ott meg ne lopjanak, bátor, hogy a' látogató betyárok meg ne ijesszenek, és még így is elég kárt fog tenni tulajdon cseléded, hol magában, hol mással egygyetértve, melly károd pótlásáról ne is álmodozz, mert nincs is miből, nincs is ki által.

Kellene tehát, nagyon szükséges is volna, a' divatba jötnél keményebb bánásmód, a' nyomozásoknál is, mert a' gyanú soha sem eshet az egészen ártatlan emberre; de kivált a' büntetéseknel, mert ha mint bíró az egyes embert, ha rossz ember is, kímélni tartozom, bizony sokkal több gondom-

nak kell lenni a' társaság többi nem rossz tagjainak nyugodalmára, jólétére, melly, ha a' kitapasztalt rosszat kímélgetem, nem virágozhat.

Már az újabb időkben tagadják nyíltan azt is, hogy a' törvénynek volna jussa a' vétkes embert életétől megfosztani; pedig a' természeti állapotban ezen jussa meg volt minden egyesnek, sőt a' moderamen inculpatae tutelae-ban még ma is meg van. Az illy állítások, félő, hogy az egész polgári-társaságot felforgatják, ha nagyon elszaporodnak, mert természeti jussait az ember ha darabig gázoltatni engedi is, utoljára erőszakkal szokta visszaszerezni. Ha nem akarja csakugyan a' polgári-társaság védeni személyemet, vagyonomat, mit természeti jogaim feláldozásaért vállalt magára, magam leszek kénytelen védeni azokat, kiki a' maga módja szerint, 's itt ismét egy erkölcsi romlottság'

kútfeje, mellvért ‘s következményiért a’ törvényhozó felelős.

Engedelmet e’ kitérésekért; de fájnak ezek, mert mindennap újul a’ seb, ma lovamat fojtják a’ vízbe, holnap tehenemet fújja fel a’ here, azután ökrömet hajtják el, juhomat lopják el, pinczémet kamarámat törik fel, ‘s ez így megyén folyvást nálam is, másoknál is, – aratóm máshoz szegődik, cselédem elszökik, ‘s törvény van mindenre, de a’ végrehajtó-hatalom mindég messze, mi miatt az élet ki hull; a’ dologidő elmúlik, ‘s mivel a’ vétkes meg nem büntettetett, eszten-dőre ismét úgy lessz. Nincs nagyítva egy betű sem, ‘s a’ magyar, kivált alföldi gazda, ha dolga állását ismeri, mind ugyanezeket, sőt hihető még czifrábbakat is fog mondani szomorú tapasztalásából. Azért ne a’ Pláto republicaja, ne a’ mívelt Angonhol, Amerika, hanem a’ szegény Magyarhon számára legyenek alkotva törvé-

nyeink, de itt is más kell Sárosnak, más Heves vármegyének, mert itt a' kínzás sem érne annyit, mint amott a' pirongatás; azért nagyon sok oldalúnak kell lenni a' törvénynek, melly a' haza minden vidékére reá illjen, 's mindenütt fogantatba vétethessék, és vétessék is.

Ide illik talán, hogy megemlítsem, mit már máskor mondtam, hogy az úgynevezett kupak-tanács helyett sokkal jobb volna minden helységben, még a' pusztákon is, egy-egy rendőrtiszt, vagy akármi nemű névvel nevezendő territoriális bíróság, melly által minden azon helyen magát előadó ügyesbajos dolog a' fenálló polgári- és fenytő-törvények szerint, mint elsőbíró által azonnal elintéztethetnék; és alig hibázom midőn azt állítani merem, hogy míg ez létre nem jön, addig a' polgári társaság' célját, vagyonunk' és személyünk' bátorságát soha el nem érjük. Most ha valami történik, a' mi-

be valamiféle kiváltsággal bíró személy keveredik, 's a' dolog nem csupán két azon helybeli paraszt között forog: azonnal poncziustól pilátushoz, szolgabíróhoz, alispányhoz, kunjász- hajdú-kapitányhoz, királyi városi vagy más kiváltságos tanácshoz kell folyamodni, minemű sok lótásfutástól, fáradtságtól, minden ember irtózván, készebb kárát szenvedni, mint annyi munkát vállalni magára, mi-ből a' sok sérelem' orvosolatlansága, s ebből új sérelmet okozó vakmerős-ködések származnak, a' mi megszűn-
 nék, ha minden sérelem ott, a' hol tétetik, orvosolva; minden véték ott, a' hol elkövetetik, tüstént büntetve lenne, vagy legalább a' vétkes letartóztatnék, a' kár pedig minden esetben azonnal megtéríttetnék. Ugyan hogy megyén ez mi nálunk? –

Legközelebbi esetem – mert hiszen akármellyikünk mondhat sok magán történt sérelmet, abban épen nem szű-

kölködünk – a' rendőri bizony eléggé jeles új törvényeink alá tartozik 's így történt. Múlt évi Augustus 6-án elmentem egy Pest megyei helységbe, honnan a' szomszéd Heves megyei falubeli kis birtokomban munkásaim lenni szoktak, nyomtatókat fogadni, hol azonnal be is szegődött hozzám, a' limitatio nem léte miatt sok haszontalan alkudozás után, három lovas gazda ember, kik contractussal kötelezték magukat arra, hogy más nap a' nyomtatást elkezdik, én pedig lovaiknak legelőt, 's hol ez nem lenne, herét adok. El is jöttek ők még az nap, 's a' here etetést megkezdvén, és más nap fölöstökig folytatván, a' nélkül, hogy velem csak beszéltek volna is, felkerekedtek és odébb állottak. Ezt én, mivel a' faluban levő lakásomtól jó $\frac{3}{4}$ mértföldre történt, megtudván, de későn, írtam azonnal a' nyomtatók helységébeli jegyzőnek és tanácsnak, hogy ha rendőri eljárás van reájok

bízva a' szolgabírótól, úgy a' nyomtatókat ők magok állítsák elő, ha pedig bele nem avatkozhatnának, az ottani rendőr bírónak nevét, lakását adják tudtomra. Mik közöl ők az utóbbi tevéen, én azonnal megírtam a' rendőri törvények alá eső sérelmemet az eskütt úrnak, kit a' megye a' törvényen túl rendőri bírónak tett; de ezen rendőr bíró akkor a' Dunán túl mulatván, a' nyomtatók pedig már a' Tiszán túlra szegődvén, most Istennek hála! három hete múlt el már, mióta sérelmem ovoslása megkezdve sincs, a' jó száraz három hét elmúlt, az esőzés beállott, úgy hogy ebből következett gazdasági károm kipótlása talán túl is fekszik a' contractuszegett nyomtatók' értékök' határán.— Ugyanazon napon Augustus 6-án, ugyanazon helységből már helyembe lakásomra jött másik két kárkára való nyomtató csapat, tizenegy ember tizenöt lóval, nyomtatást kérni,

kiket szinte, úgy mint az első csapatot contractus mellett felfogadván, csak azzal a' különbséggel, hogy ezek egy hét múlva tartoztak előállani, ezek szinte úgy bántak velem, mint az első csapat, de legalább herémet meg nem etették, mert el sem jöttek, mit én ugyanazon de három nagy mérföldnyire lakó rendőr eskütnék szinte bepanaszolván, két hete hogy sérelmem' orvoslatlanságán, 's abból következett káromon szomorkodom. – Ezt semmi esetre sem téríti meg a' ki tette, mert a' jó nyomtató száraz két hét elmúlt, 's azt semmi rendőrbíró vissza nem hozhatja. – Tegnap ismét által szaladtam, két hét múlva már a' második sérelmem után, megtudni a' kötést bántók helysége' bírától: történt-e valami az én dolgomban? de csak azt tapasztaltam, hogy a' rendőr eskütt úr járt ott, tudakozta is nyomtatóimat, de irántok semmi rendelést nem hagyott.

Azonban sikertelen ezen utam nem volt, mert ártatlan barátságos beszélgetés közben ott, hol szálva voltam, szépen nyomába jöttem annak, hogy szinte onnan való, contractus mellett fogadott szinte négy cséplő emberem, azelőtt való szombati napra viradérra szállított haza, ott fogadott kocsi-val, még se nem szórt, se nem mért rozs-búza garmadából negyven négy vékát, mint cséplő részt, mit pedig nekik haza vitetni én tartoztam, 's ha a' szórást és mérést megvárni kegyesek lettek volna, meg is teendő valék. A' dolog vagy inkább elkövetett vétek oily világos, mint a' napfény, mert cséplőim közül egy későn alkonyatkor fáradtan érvén egy tanyára, hol a' házánál lakó lovas ember akkor mint nyomtató dolgozott, ott fogadta meg azt az éjjeli búza-fuvarozásra, a' jelenlevő többi nyomtató villások, és cselédek, sőt a' gazda előtt, és onnan vele elmenvén, azok' és más

szomszédoknak, 's magának a' helység jegyzőnek is láttára, a' fuvaros más nap reggel fáradt lovaival maga is álmatlan, és fáradtan jelent meg munkája helyén; és ott önként valla-tás nélkül beszéltette, hogy ő csakugyan az én várkonyi tanyámról vitte a' cséplőim' részét, negyvennégy véka rozst, de még hat zsákot ott is hagyott, mért többet nem bírt, szemrehányva beszélvén a' szerű gazdájának, mennyit kerestek az én cséplőim három hét alatt, 's mi keveset keresnek ellenben ők ahoz képest. En azonnal a' fuvarost fogadott cséplőim' házához mentém, a' helység' hadnagyát magam niellé vezetőül véve, hol mind a' tolvaj cséplőmet mind annak fuvarosa. Vasárnap dél tájba esvén a' dolog – otthon találtuk; 's bár látásomra cséplőm, ki még hozzá nemes is, meghökkent, de kérdésem után' a' szombatra viradó várkonyi utazásokat tagadta mindkettő, azonban a' pit-

varban és kamarában csakugyan mint hozzá vethettem, legalább hetven véka rozs volt hordókban, zsákokban, mit a' cséplő aratással keresetnek mondott; de én, hogy egy ember annyit keressen, el nem hittem, azonban rozsomat meg nem ismerhettem, kitisztítására két szeles éjj, és másfél nap volt a' lopás óta. A' hadnagynak a' padlást is megnézni kedve volt, 's láttam, hogy örömet palástolná a' nemes társára kijövendő vétet, 's így visszamentünk, nem tehetvén mást, mint a' jegyzőnek meg-hagyni azt, hogy a' tárgybeli tanúkat hallgassa ki, 's a' dolgot a' rendőr eskütnék, kinek a' dolgot én is feljelentettem, írja meg, magam pedig tanyámra siettem, az említés szerint ott hagyott hat zsák búzát keresgélni, mit meg nem találhattam, 's csak azt láttam, hogy garmadám rövidebb mint pénteken estve, mikor mag öszvetolás előtt láttam, holott

még a' pénteki és szombati csépel esél annak hosszabbodni kellett volna. – Vártam hogy hétfőn reggel cséplőim előállanak, de ők otthon maradni, 's csőszömnek csak egyik oda éjjel küldött tolvaj társuk által adni tudtára, hogy visszajönni nem is fognak, jobbnak látták. – En a' fent írt rendőr-bírónak ezt is azonnal feljelenttem, de sokszori hasonló tapasztalásom után sérelmem orvoslását reményleni itt sem vagyok bátor.

Úgy-e gyönyörű polgári társaság! szép vagyonszármazás! hol egy pár hét alatt ennyi esik, egy csak kicsiny magyar gazdaságban, a' nélkül, hogy orvoslást, 's a' vétkesek' megbüntetésekét reményleni lehetne. Pedig ezek, és ilyenek nem csak magamon esnek, hanem édes mindnyájunkon, magyar gazda társaim! – de nyitnánk fel mindnyájan szánkat, ne csak magam jajgatnék mint kiáltó szó a' pusztában; – mert azok a' jó nép-

barátok, kik a' botra, meg a' halálos büntetésre olly nagyon haragusznak, hogy azokat inntentova magukra várhatják, nem hisznek egy embernek; azt pedig, hogy ezt a' magyar arcadiát, rongyos csárdáival, eczetes dohos boraival, kapadohányaival, zsíros betyáraival, füstös tanyáival együtt jól megismergessék, illatos casinókhöz, sima parketekhez, puha pamlagokhoz, franczia szakácsokhoz, és pezsgőhöz, havanna czigaróhoz szokott kényelmök meg nem engedi. Mulatni kell a' nép között, társágába vegyülni, vele barátságos meghittséggel beszélgetni, az ő falusi lakában, tanyákon, csárdákon, mit mi, hogy kevesebb veszélynek legyünk kitéve, tenni kéntelenek is vagyunk; mert csak így ismeri meg az ember a' nép állását, tulaj douait, erkölcsi állapotját, gondolkodása módját, újítások iránti véleményét, mik-

ben mi pipás nemesek a' fogadatlan tribunusoknál jártasabbak vagyunk.

Ki ezt teszi, tapasztalni fogja, hogy azon köznépek jobb része, mellynek romlott, és most mindennap még jobban romló részét a' humanisálók a' jobbak rovására pártolgatják, épen nem hagyja helybe a' nyomozásoknál, fenyítéknél divatba hozott lágyságot, szelídséget; s ott az olly ember előtt, kihez a' társalkodásból bizodalmat kapott, elég nyíltan zúgolódik, hogy jól meg nem verik, hamar kieresztik, és fel nem akasztják, mint azelőtt a' nyilvánságos gonosztevőt; hogy olly nehezen, vagy épen nem akad a' káros ember a' vétkesnek nyomába; hogy sok lótással, sok instantiával mehet csak annyira is, hogy egy comissarius, vagy csak egy hadnagy, neki nagyon fájó dolgába, mert mindenét elvitték, tekintsen; mihez ha kárát még pótoló ajándékozással hozzá jut, és csak erre

fordított ideje vesztését kell meg bánia, mert megítélt kára sem lesz kipótolva soha.

És ez az, a' miért annak idejében a' többi teendők között, a' házi-adóra, 's hogy ezt mindnyájan fizessük, csakugyan szükség lenne. De hogy nemcsak a' házi-adónak, hanem mindenféle adónak kulcsa, még pedig igazságos kulcsa legyen, múlhatatlanul szükséges az

Örök-váltság,

ez a' magyar törvényhozó testnek mostani delenda Carthagója. Ki ugyan is a' magyarországi földbirtokosok és jobbágyaik, gazdák és cselédek közötti viszonyokat ismeri, aggódva néz hona' jövődjébe. A' choierai zavarok, mellyek a' távolabb megyékben a' vérengzésig mentek, még a' Pestiben is egynek a' legkegyesebb földbirtokosok közöl háborgatták nyugalalmát.

Hol vette magát e' torzsonkodás a' magyar polgárzat alantabb fokaiban, minden fölebb álló ellen, holott már az ötven évesek jól emlékezünk, mikép tiszteltük mi magunk a' fölebb valókat, mi szent borzadással léptünk a' megyék, az ország-gyűlése, a' királyi, és kivált a' hét személyű táb-

lák' teremeibe, 's mint vigyáztunk, ne hogy történetes zörrenése kardunknak, valamelyik bírónak kedvetlen tekintetével legyen elég érzékenyen megbüntetve. Jól emlékezünk milly tisztelettel, fiúi bizodalommal járult a' jobbágy és cseléd urához, mint engedelmeskedett örömmel, zúgolódás nélkül, 's végezte az elsőbb a' használt földért, a' másik a' bérért elvállalt munkát és kötelességet.

Tagadhatatlan, hogy az 1791-ik évi ország-gyűlési tagok, az öreg Ürményi és Majláth elnökségük alatt bírálkodó Curia, tiszteletet érdemeltek. De mostis olly férfiakat szeretünk az ország-gyűlésére küldeni, kiket megyénkben legderekabbaknak tartunk, 's ugyan legtöbbnyire ezekből teszi a¹ kormány a' Curián üresült helyekre, hivatalokra, a' kinevezéseket; itt hát nem lehet oka a' tiszteletlenségnek, melly irántok mutatkozik. Szinte így a' földes-urak, kikből a' megyék' gyü-

lései állanak, vagy legalább állaniok kellene, a' régieknél a' míveltségben hátrább nincsenek, sőt bizonyosan szelídebb jellemök inkább több tiszteletet, kímélést igényelhetne, mint nyers eldődeink.

Azonban tisztelet nincs, sőt már a' tartozott engedelmesség is kimegyen divatból a' polgárzat minden fokainál. Nem fogad szót a' jobbágy ember' szolgája, gazdájának; a' gazda a' helység bírójának, vallasbeli előljáróinak, a' bírák a' földes-úrnak, papnak; sőt a' megye tisztviselőjének is csak akkor, ha a' szigorú, a' mit csak ez, de ez is nagyon szűk korlátok között, 's kevés foganattal lehet. A' kinek pedig mindjárt büntető és végrehajtó hatalom nincs kezében, az engedelmességre számot se tartson.

A' cseléddel még csak mozoghatunk, ha mindég mellette levén heverni nem hagyjuk, mert bére kezünkben van, 's úgy fizetjük a' mint

dolgozik, és szót fogad, azonban az illy munkának sincs olly foganatja, mint az önkénytes engedelmességgel végezettnek. De a' jobbágy' munkája, kivált a' kisebb földes-urakra nézve, egészen el van veszve, azért, mert a' földet, mellynek használásaért a' munkával adós, tőle el nem vehetjük, az eltörlött, azelőtt is csak ijesztő bottal nem kényszeríthetjük, becsukatni erőnk nincs; ki ezt adjon, rendelve nincs, a' pénz-büntetést pedig nem lehet megvenni annak, ki bírói hatalmából ki van vetkeztetve, olyan embereken, kiknek nem egy vagy két pengő forintjuk, de ugyanannyi krajczárjuk sincs a' zsebben. Ebből a' következik: hogy a' tartozás megsza- porodik, ezt pedig ha rakásra gyűl, többé megvenni a' törvény tilalmazza. A' nagyobb uraknak, kiknek terjedtebb gazdaságuk megbírja azt is, hogy az engedetlent erővel megfogó és behurczoló hajdúkat tartsanak,

's ki szót nem fogad, helyök is van a' hová becsukhassák; látjuk, hogy a' napszámokat csakugyan ledolgoztatják, 's ha csalják is őket munka közben jobbágyaik, és negyvenöt borzdat húznak hatvan ekével, valamit mégis kapnak azoknak munkájok után jövedelemképen; de mi kis birtokosok alig ha többre nem mennénk azzal az erővel, egyenesen munkába fordítva, a' mit az ő engedelmes-ségre! kényszerítésekre elvesztegetünk. —

Azonban attól, mit magunkénak tartunk, önkényt elszökni egyikünk sem akarna, 's úgy vagyunk meggyőződve, hogy a' haza, melly a' törvényt hozza, azoknak végrehajtásáról is, hol akadály mutatkozik, rendelkezni tartozik.

A' bajnak az oka ott fekszik, hogy az ország-gyűlése a' jobbágyság során a' könnyítést ott kezdette, hol végezni kellett volna, akkor a' midőn

a' jobbágy-telkek' szabad adását vévését megengedte, mielőtt a' jobbágy, eladhatóvá lett földjét először urától megvette volna. Magáénak tartja azt kiki, mit eladhat, miről rendelkezhet, 's ezen természet-törvényéből folyó eszmét pótlék törvényekkel a' nép fejéből kiverni nem lehet, és az arra fordított igyekezet, mást nem szülhetett, mint rász indulatot a' jobbágyban ura iránt, ki őt az ő tulajdonától, mellyről neki a' rendelkezést a' törvény adta, dolgoztatja, fizetteti, vagy legalább minden módon igyekezne. Innen van, hogy kötelesség-érzés, melly míg a' törvény nem létezett; a' jobbágyban a' természet-törvényéből, miszerint urát ingyen nem bírhatni hitte, meg volt: a' törvény után belőle kialudt, 's most már, csak ott teszi meg kényszerítve a' föld használásaért magára vállalt kötelességeit, hol az urának elegendő ereje van a' kényszerítésre,

ott pedig hol ezt hiányozni látja, azonnal meghátrál, 's mindent elkövet hogy tartozásai alól kibújhasson, miből a' viszonyos rász indulatokon kívül urának 's magának szegényedése, általános elégedetlenség, és az egész országnak gazdasági kára, hátramene-tele következett.

Nincs tehát az ország-gyűlésének elébbvaló dolga, véleményem szerint, annál, hogy a' földbirtokosokat, kik az országnak anyagi erejét teszik, és a' jobbágyokat, kiknek számuk legnagyobb, egymással kibékéltesse, 's miután az eleinket boldogított patriarchális viszonyokat a' korszellem vissza-idézni nem engedi, de nagy részünk nem is akarná: a' mindkét rész vesztére létező ellenséges viszonyt megszüntesse, a' földbirtokosoknak, elvesztett jövedelmeikért, a' kárpótlást kieszközölje, a' jobbágyságnak pedig mindazon jogokat megadassa, mely-

lyek az emberiség' ideájából a' társaságos életben kifejtnek.

Mi által lehessen azonban a' földes-úr, és jobbágy közötti ezelőtt nem kellemetlen, most mégis már utálatossá vált viszonyt megszüntetni, eziránt a' vélemények különbözni fognak. —

A' múlt ország-gyűlése látván az úrbéri törvények' hiányosságát, pótlék törvényeket alkotott, és ezek a' nagyobb urakon segítettek is; de a' kisebb birtokúak, kiknek gyengeségök-nél, és nagyobb számuknál fogva a' segítség szükségesebb volt, csak ott vagyunk, a' hová az új törvények után estünk, hogy jobbágyainkon sem munka-, sem pénz-tartozásaikat megvenni nem tudjuk, és segedelemért, falusi bírót, esküttet, szolgabíró, kiknek ezt törvény kötelességükké nem tette, hiában szöllítgatunk, — 's így jövedelmeinktől fosztva szegényebbedünk, ők pedig, évenként sza-

porodván tartozásaik, eladósodnak, mert a' törvény szavai daczára is érzi a' legnagyobb rész, hogy ő adós, 's a' mi kis kedvök a' dologhoz volna, azt is elvesztik.

De ha kivált az ügynevezett zseléreket, vagy földetleneket vesszük, a' reájok szabott dolog ellen ezer mentségök is van; mert tavaszra kenyerek elfogyott, éhen nem dolgozhatnak, azt kell keresniök, nyáron aratással, őszszel nyomtatással mentik magokat; minő mentségeikről bár a' törvény hallgat, a' hozzájok közelebb álló, 's így környülményeiket inkább ismerő kis birtokos, mégis e' mentségeiket, bár kéntelen kelletlen, csakugyan elfogadja, és így a' szegényedés halad, a' zavar, adósság nő, a' kedvetlenedés gyökeret ver, 's hamu alatt pislogó tűz gyanánt emésződik, míg a' cholerakori forma alkalom lángra fújja, 's ártatlan emberek'

életét emészti el e' században, melly a' rablót, gyilkost, megölni is remeg.

Bizony nem a' félelem beszél az ötven esztendő túl élt emberből, kinek élete-poharában már csak a' seprős italka maradott, de száll ivadáka' sorsaérti aggodalma, mellynek békés napokat óhajtana.

Most, miután hátramenni nem akarunk, rút is volna, azt kell megtennünk, mit a' szabad adást - vevést engedők tenni elfelejtettek – mibe egyedül hibáztatom honomnak akkori nagy törvényhozóit, kiket a' maiak, mint a' hajón utazó a' partot menni véli, hazaárulóknál kiáltanak, – 's olly követeket szeretnék az ország-gyűlésén, mint Cátó volt delenda Carthagójával, kik akármit hozzon ott bárki elő, mindég azt felelnék egy szívvel-lélekkel, hogy míg a' jobbágyi tartozások örökre megváltva, 's így a' földes-urak és jobbágyaik közötti viszony egészen megszüntetve nem

lesz, addig ha ég-föld reájok szakadjon is, másba, de átaljában semmi-
be ne avatkozzanak.

Annyi okos ember, mint ott Össze-
gyűl, talál majd módot sokfélét, az
örök-váltságnak eszközlésére, 's a'
sok mód közöl is reá ismerhet a' leg-
jobbra, a' legkivihetőbbre. A' Dagero-
typban tervezett mód is megérdemli a'
megvitatást, mert sok ember gyakor-
latba vehetőnek hiszi azt, kivált ha
egy olly bank áll mellette, melly min-
den magyar honni fundationalis tőke-
summából, minden árva pénzekből, az
egész hazában és a' törvényhatósági
cassáknál heverő tőkéből, a' magá-
nosoknak szinte oda adható capitalis-
saikon kívül lehet alapítandó. Rette-
netes summákra mennek a' magyar-
honi fundatiók, a' most mindenütt ve-
szedelemnek kitett árva-pénzek, mely-
lyekért most, fundusok nem levén,
senki jót nem áll, ellenben az urba-

riális földekre fektetve, teljesen biztosítva lennének.

Míg az ennyire óhajtott örök-váltás létre nem jön, addig akár a' domesticának elvállalásáról, akár az ősiség' eltörléséről, akár más bár miről csak egy szót is szólni olly hirtelenkedés, mint volt megengedni a' jobbágy-telkek' szabad adás-vevését, mielőtt azokat a' jobbágyok földes-uraiktól magoknak megvették volna. Mennél többet teszünk illy szellemenben az örök megváltás előtt, annál rosszabbá lesz állásunk, bizonytalanabb megálhatásunk.

Mihelyt a' törvény az örök-váltást elrendeli, annak útját 's módját elhatározza, magában jön ezután könnyen minden, mi az igazság érzéséből származhatik. Jön utána a' *dicalis conscriptio*' eltörlése, és mindenféle adónak, és tehernek -földbirtok utáni kivetése, és azon aránybani viselése minden honunk' lakosára néz-

ve, mellyben ennek földjét bírjuk, használjuk; és miszerint személyünk' és vagyonunk' bátorságát, az ezért jótállani tartozó polgári társaságtól követeljük. Jön tehát a' majorság és pusztai birtokot is illető adó, 's megszünik szüksége annak, hogy a' hadit a' házitól különböztessük, és csak a' házit viseljük; mert személyünk' és vagyonunk' bátorsága levén a' társaság' célja, minden tehernek úgy kell oszolni, mint van oszolva a' személy és vagyon. Megszünik a' kulcs kérdése miszerint a' nemesekre az adó vettessék; ez a' még most legnehezebb kérdés, mellyet az „onus non inhaeret fundo” mellett senki jól megfejtteni nem fog.

Látható és el nem dugható levén a' személy és vagyon, minn csak bírt földet értenék; nehéz lenne a' rossz akaratnak is igazságtalanul osztani a' terheket, mellyeknek viselése alól e' szerint csupán a' zsebbe tehető tőke-

pénzeket bíró magánosok, de nem azok, kiknek tőkái magyar földön fekszenek, húzhatnák ki magokat, a' mit pedig magyar hazánkban annál szívesebben megengedhetnénk, elnézhetnénk, mennél nagyobb szükségünk van a' tőke-pénzesekre, hogy miveletlen 's haszontalanul heverő nagy tereinket, mocsarainkat művelés alá vehessük, mi pénz nélkül meg nem történhetik; de ezeket a' most kivált a' váltó joggal elhatalmazott uzsoráskodásban hathatósan korlátozni kellene. —

Következnék ebből ismét, ha a' pusztáktól is adó fizettetnék, természetesen az, hogy azokat a' pusztákat, mellyeket most az adó alá vette-téstőli félelem félművelésben tart, lakosokkal ültetnénk be, nevezetesen pedig népünk leginkább elnyomott osztályával az úgynevezett zsellérekkel, vagy földetlenekkel, 's idegenekkel is, kik magyar népünknek a' szór-

galomban 's takarékoságban követendő például szolgálnának; de a' puszták birtokosainak is több hasznot adnának annál; mit most az illy elhagyatott, egyik árendás kezéből a' másikéba vándorló, mindég sújtolt, soha sem szépített javított pusztáink adni képesek.

Hát még a' lehető legnagyobb népesség, ez az országok jólétének, boldogságának legbizonyosb eszközlője, erejének legbiztosabb mérlege, mi által lenne hamarébb elérhető, mint a' puszták' népesítése által!

Ekkor aztán szoros igazság szerint lehetővén elosztani a' terhet, és egyformán fektetni mindennemű földbirtokra, a' jövedelmesség' tekintetbe vételével, 's az eddigi urbarialitas és majorság közötti különbség ez által megszüntetvén, én úgy vélem, hogy elenyészne magában az úgynevezett incapacitas possidendorum bonorum.

Ingatlan nem-bírhatás.

melly legtermészetellenibb volt azon nyomások közt, mellyeket a' nemnemes a' magyar törvénytől szenvedett; de a' zsidó, a' hazának minden részében, ha pénze volt, már régen kijátszani szokott.—

Hol vette magát ez az ingatlan nem-bírhatás a' magyar alkotmányban, ennek kutatását tudósokra bízom, 's én az egészet, ha a' redemptus Jászok, Kunok, Hajdúk, tizenhat városok, 's más illy nem-nemes, de magyar polgár népek, legjobb magyar földeken fekvő birtokaikat tekintem, csak szójátéknak nézem. A királyi városok' lakosai is mind földnek, még pedig a' nemesinél drágább, hasznosabb telkeknek birtokosai, mert ná-

luk egy quadrat öl föld sok helyen többet ér, mint Kis-Bocsán egy quadrat mérföld, de mint a' legjobb nemesi pusztának egy jugeruma, mit az adó-földre felvetésekor bizonyosan tekintetbe venni kellenék.

Csak az lenne tehát a' birtok-képességnek következménye a' nem-nemesekre nézve jövődre, hogy az eddig csupán nemesek által bírt földet is megvehetnék, bírhatnák; de ezt is kinek pénze volt, vagy nemes birtokos leányt vett el, tehette eddig is, mert sok libertinus létezik hazánkban, zsidó pedig akármennyi bírt nemesi jószágot, többnyire ugyan reá fektetett tőke' interesét ütő árendában, de egyenes zálogban is, mire több példákat tudok.

Csak annyit kellene tehát a' törvénynek e' részben kimondani, hogy az úgynevezett incapacitas possidentorum bonorum, mellyet eddig is a' kinek pénze volt kijátszott, mátólfog-

va megszüntetett, nem azért, mintha ezzel a' nem-nemes lakosit országunknak boldogítani vélném, hanem a' törvény becsüléseért, mellynek mindég árt, ha emberi just gázolni próbál, még annál inkább pedig, ha a' mellett kijátszható is, és ez ismét fő tekintet a' törvényben, hogy annak jó-tékonyságát mindenki érezze, büntetését senki ki ne kerülhesse. Mert a' mi a' nem-nemesnek ezáltali boldogítását illeti, az hiú remény, mi megtetszik abból, hogy birtoktalan nemes atyánkfiainak legnagyobb része a' *capitas possidendorum bonorum* mellett, a' parasztnál nyomorultabb szegényebb helyhezetben kínlódik.

Embert csak szorgalom és szerencse értekesít bizonyosan és tartósan, mért a' birtok-képesség még vagyont nem ad. Ki e' két eszközön kívül mást törvénytelen használ hogy gazdagodjon, mint álnokságot, csalást, lopást, uzsorát, és más e' félé-

ket, azt a' törvény, a' vak igazság' végrehajtója sújtsa szigorún, akárki fia legyen. Nem az incapacitas nyomta a' parasztot eddig is, hanem a' különbség, mellyet látott, és jól látott, mikor ő, és mikor a' nemes vagy gazdag ember, kivált pedig gazdag birtokos nemes ember került a' törvény elébe. Ez az a' mi az embernek, de nem csak a' paraszt embernek, hanem minden szegény embernek fájt, fáj, és fájni fog mindég míg rajta segítve nem lesz.

Eleink, hogy ezen segítsenek, a' megyei hivatalokra nézve meghatározták, hogy azokra bene possessio-nati tehetős birtokosok választassanak, és ez a' mennyiben „paupertas magna meretrix” a' dolgon egy keveset segített is. Mi ezt is elhagytuk, másról sem gondolkodtunk, pedig „justitia regnorum fundamentum”, mert boldog nem lehet, fel sem állhat ország, mellyben az igazságszol-

gáztatást személyválogatás hátrálja, sőt akadályoztatja.

Töröltessék hát el az incapacitas, de álljon fel mellette a' törvény előtti egyenlőség, minden lakosira nézve az országnak; mi hogy még most nincs: szomorú de nehezen tagadható igazság. Ha példa kell ím itt van: hat hete lehet hogy egy szegény béresem, terhes szekerét vonó ökrei mellett a' poros utczán a' partnak felfelé ballagván, egy úrbéri telken lakó nemesnek, vagy a' porban hevert; vagy az úton keresztül akkor menő malaczczát elgázoltatni szerencsétlen volt. A' bajt csak akkor vehette észre, mikor már a' malacz visított, 's már megállani is késő lett volna, de nem, is teheti senki a' zablátlan ökörrrel, 's így sem szándékos kárttevőnek, sem vigyázatlannak a' bérest mondani nem lehet, azonban a' nemes kárát nállam követelvén én a' bíróra utasítottam. A' paraszt bíró bele nem avatkozott, egy-

két a' faluban lakó nemesnek pedig bírāja sehol sincs, azért a' szolgabíróhoz utasította. Ez fürdőben mulatott, honnan hetek múlva várták vissza. De a' nemesnek az hosszú idő volt, hanem rajta ment a' szegény paraszt béresnek lakó házán, 's szörnyű káromlások közt az otthon levő gyermekeket majd nyavalyásokká ijesztve, a' szegény béresnek ólába csukott malaczczaat önnön erőhatalmával kivette, 's maga házához elvitte, vagy hajtotta. Ekkor már a' szegény egyetlen jószágától így megfosztott béres lett kénytelen kárát keresni, 's a' visszaérkezett szolgabíróhoz folyamodott; de minden haszon nélkül, mert a' nemesnek elnézte a' szolgabíró úr, hogy malaczcza – mellynek ha hízó, az ól; ha magló, a' nyáj a' helye – az utczai porban hevert, 's az e' szerint még nem is gondatlanságából, hanem vétkes rendetlenségéből a' nemesnek történt kárt a' szegény paraszt bé-

résnek, ki csak gondatlansággal sem vádolható, vetette nyakába. Sőt még a' sem ártott a' nemesnek, hogy ő önnön magát bíróvá tette, 's önnön hatalmával pótolta ki kárát, (mert a' malacz máig is nála van) mellynek maga volt az okai pedig a' polgári társaságban magunkat tenni bírónak, az én felfogásom szerint a' legnagyobb rendbontás. – Hogy volna az illy igazság-szolgáltatással megelekedve a' szegény paraszt, ki jól tudja azt, hogy őt azért is megbüntették volna, hogy malaczcza az utczán bolyongott, azért pedig sokat kellene szényvednie, ha magát hasonló esetben, önbi-rájának tenni merné. Azért az ingatlan bírhatás előtt, törvény előtti egyenlőség!!! – Szükséges-e már, hasznos lesz-e még most

Az Emancipatio,

melly a' múlt ország-gyűlésen, mint a' túlságos humanisálók' egyik kedvencz ideája, majd keresztül ment? az igen nagy kérdés, mihelyt a' magyar haza' és nemzetiség' fennmaradását szemből nem veszítjük.

Nem vagyok azoknak egyike, kik a' németre haragusznak, azért mert német; a' zsidót gyűlölik csak azért mivel zsidó, illy esztelen előítélet becsületes okos emberben helyet nem találhat. Én szeretem a' németet, kinek becsületessége példa-beszéddé vált, szorgalma, értelmessége, rendszeretete, törvény iránti tisztelete, nekünk magyaroknak követendő például szolgálhat, és bár szolgálna. E'

népből azok, kik honunk' lakosi, ennek javát szívükön viselik, közölök sok nagy magyar hazafi lett, 's velünk mind szívesen olvadoznak egyé; egész faluk vagynak mellyeket innentova a' törzsökös magyartól megkülönböztetni, ruhában, nyelvben, magyarahaza szeretetben, nehéz lesz.

Mind ezek a' zsidókra nézve nem így állanak. Simult-e e' nép hozzánk legkisebbet is? vettek-e közölök sokan jobbágy-telkeket, mióta az meg van engedve? Szegődnek-e hozzánk cselédnek, munkás napszámosnak? Segítik-e elő földmívfelésünket, országunknak ezen még most egyedüli erejét? mert én segítségnek nem tartom tőlök; a' nagyon megszuorult földmívelőknek adni szokott huszonnégy, ötven és száz percemtumos tőkét. –

Nemzetiségében, vallásában, vérebe van-e? – de van e' népben tagadni nem lehet, a' kenyér-keresésre fordítani szükséges fáradságkerülés mel-

lett, bizonyos fortélyos álnok nyerekedő természet, bizonyos locupletari velle cum damno alterius, melly őt még e' világon semmi nemzettel összeolvadni nem engedte; és a' mellyről, mind a' mellett is letenni nem akart, nem tudott, 's mint még eddig legalább a' lett dolgok mutatják, letenni nem is szándékozik.

Már az ó testamentomban ellpoták az egyiptomiak' ezüst-, arany- edényeket, minduntalan aranybojú imádásra fajultak, de nem a' borjú, hanem az arany volt a' fő dolog; közülök kerültek azóta is a' Schilokok, és közöttök találni azokat ma is. Igaz hogy ilyen formák, elvétve ezerek között egy, mi közölünk is támadtak néha, de ezeket is per excellentiam zsidó névvel tiszteli a' világ, mi ismét a' róluk uralkodó közvélemény' bizonyosága. — Annyi bizonyos, hogy a' melly országban elszaporodtak, azt még mindenütt tönkre tették. Ezt kisebb pél-

dában megláthatja minden az olly falukban, helységekben, hol azelőtt lakniok szabad nem volt, és az újabb időkbén megengedetett.

Ezen magokat a' más kárával gazdagító ügyességüket annyira vitték már a' zsidók magyar hazánkban is, hogy én részemről hajlandóbb vagyok azt hinni, hogy mi vagyunk már ő tölök függők, nem ők a' mi tőlünk függő mancipiumok. A' pénz a' zsidóké, az adósság a' mienk, mert általában lehet mondani, hogy a' magyarföld' birtokosai mindnyájan adósak vagyunk, 's tíz, húsz faluban egy nemadós úr csak kivétel; de ez is a' zsidóra szorul mihelyt eladni akar valamit, mi különben a' nyakán veszne.

Ennélfogva az volna e' tárgyban csekély indítványom, hogy ne a' zsidóknak, kik magukat, az uzsorával a' törvényen is felül emelve, rég emancipálták; hanem az önnön magunk'

ő tölöki emancipációról gondolkodnánk, gondoskodnánk. Így lehetne reményelni, hogy még Magyarországon is lesz valaha

Hitel,

a' mit addig', míg zsidó lesz, akár keresztelt, akár keresztetlen, olyan ember, tudniillik pénzes ember, ki a' törvényt az ezzel megállapított kamat-lábra nézve, bátran büntetlen gázolhatja, én ugyan képzelnem nem tudok.

Van-e jussa az országnak meghatározni a' legnagyobb kamatot, mellynél többet venni szabad ne legyen? erről ugyan szólni sem kelene, mert itt meghatározta a' törvény, hogy száztól hat a' legtöbb, mit kívánni szabad, 's így volt joga meghatározni, nekünk pedig szoros kötelességünk, megtartani, mit a' törvény megrendelt, mi alól bennünket

semmi környülállás, okoskodás, bölcselkedés fel nem menthet.

De valósággal joga is, sőt kötelessége a' törvényhozásnak gondoskodni a' polgári-társaság minden tagjainak megélhetéséről, fenmaradhatóságáról, jólétéről, akármellyik szakaszához tartozzanak azok a' társaságnak. És most, miután a' törvényhozás a' pénzbirtokosokról, mind a' szóbeli perrel illendően, mind a' váltó-joggal feleslegesen is gondoskodott, és azoknak értékét nem csak veszedelmen kívül levökké tette, de a' földbirtok közvetett lenyomásával meg is duplázta, triplázta, és szinte száz szorozta, a' mit bizony kimenteni bajos volna; illendő dolog volna, hogy ugyanazon törvényhozó-test, a' földbirtokosok megélhetéséről, fenmaradhatásáról, sőt jólétéről is gondoskodjon; mert hiszen az ország földből, és földbirtokosokból áll, és más minden nélkül, de föld, és földbirtokosok nél-

kül országot képzelni nem lehet; minélfogva ha valami, bizony a' föld, és földbirtokos foglalhatja el fejét a' törvényhozónak, kivált Magyarországon, mellynek nagy része még a' pásztori életet éli, 's csak egy része kezd földművelésben előmenni, de még a' manufacturákról úgy szólván szó sem lehet, a' kereskedés-kora pedig csak a' távolban kékellik, 's csudálkózik, hogy a' nyargalva haladó magyarok, a' pásztor, és földműves hazában váltó-törvényt hoztak be, mellyre majd a' talán különben lehető, de így nehezen leendő magyar kereskedésnek lett vala szüksége, hogy felvirágozhasson. Ollyan ez a' váltó-törvény, mint a' retek: reggel méreg, délben éték, estve orvosság, 's mint éhez a' só, úgy ahoz a' bank kell múlhatatlanul. Hogy nekünk még méreg, mutatja rakásra bukásuk kereskedőinknek, szinte úgy mint földbirtokosainknak, és én nem hihetem, a'

mit sokan állítanak: hogy e' mérget egy bank felállítása nem-ártóvá tehesse, azért, mert a' természetben ugrásnak, a' pásztori és földműves, de még nem manufacturas, annál kevésbé kereskedő országban váltó-jognak és banknak helye nincs.

Sajnálom azért, ha igaz, hogy korunk' nagy törvényhozója, még bank nélkül is kész volt törekedni a' veszélyes váltó-jog' behozatalán, 's ezzel mintegy fortélyosan készíteni utat a' többi újításoknak, a' mellyeket csak e' módon vélt kivihetőknek. Sajnálom pedig azért, mert sok magyar család lett már, és sok lesz még e' fortélyos bánásnak áldozatja, 's így gyengül naponta a' nemzetiség, melynek tagjait a' családok teszik. Sajnálom, mert fortélyt nem látok helyén sehol, de kivált a' törvényhozásban, hol csak az igazság tiszta világosságának illik tündökölni. Ezt általlátja minden, reá áll minden, elismeri min-

den, 's nincs szükség fortélyra, hogy elfogadtassék.

El is vésztek nálunk a' váltólevelek természeteket, miszerint céljok a' pénznek egy helyről más távol helyre könnyebb szállítása volt, 's itt csak kötelezvényekké váltak; de olyanokká, mellyeknek kiváltságaik a' hitelnek nem eszközlésére, hanem véglerontására fordultak, miből mindég az tetszik meg, hogy magyar honunk nem érett még annyira a' polgárisodás' rendesen egymást követő korain, hogy a' váltó-jogot kára nélkül használhatná, 's e' tekintetből czél-szerű dolog volna hatóságát most még felfüggeszteni, és akkorra halasztani, mikor e' nemzet a' pásztori korból ki-
vergödvén, 's földművelői pályáját is végig futván, a' manufacturái-kor utolsó, a' kereskedői-kornak pedig első stádiumában érkezend, ha ugyan léte, ennyi koczkáztatásai daczára, addig élhetne.

Lehetne pedig és kellene a' földbirtokosokat is pártolni köteles, törvényhozásnak olyan rendelkezéseket tenni, miszerint a' váltónak csak azért mert neve váltó, ne legyen annyi elsőbbsége a' rendes kötelező levél felett, miszerint a' pusztá aláírás a' váltó alatt tökéletes próbát tegyen, a' rendes kötelezvények mellett pedig sokszor még a' pénzszámlálást kellesék próbálni.

Szükséges volna különösen az executióknál eltörölni az árveréseket, mellyekből nagyon ritka helyhezetekben, sőt talán sehol sem jön be a' földnek igazi ára, holott ellenben az árendába-adás útján, mindég ki lehet vetni az árenda' capitalisât, mindég száztól legfeljebb hat kamatot véve, a' minél többhöz magyar honban hitelzőnek törvényes joga nem lehet. Én úgy vélem, hogy az egyszerű végrehajtási mód, melly egyszersmind az eddig mindenütt kijátszott törvényt

hajtaná végbe, több jót eszközölne a' hitel dolgában Magyarországon, mint minden eddigi hitel-támogató intézetek. Átallátván ugyanis a' hitelezők, hogy az executio útján is a' hat percentumot ugyan bizonyosan, de azon felül semmit nem kaphatnak, megszűnvén reménye a' mindég nagyobb-nagyobb nyereségnek, önként hagynák tőkéiket a' száztól hatot rendszeren fizető, 's őket betáblázással, hypothecával ellátó adósnál hosszabb időkre; megszűnnének az adóst agyonverő prolongálások, mellyeknél mindég új, soha nem látott pénzzel szaporodik az adósság.

Nem állhat meg az ellenvetés, mintha a' kamat-lábat a' pénz' nem léte nevelné; mert a' hol pénz nincs, ott háromszáz percentumra sem fog teremni, és abból hogy huszonöt, ötven, száz percentumra a' pénz kapható, világos, hogy a' pénz hát meg van, de az uzsorásokat pártoló tör-

vények az újabb időkben, ezeknek vízkórság forma fösvénségeket nevelték annyira, hogy miattok mind azon lakosi a' magyar honnak, kik nem tőke-pénz kamatjaiból nyugodtan, hanem fáradságos munkájok után a' földből, vagy mesterségökből élnek, koldus botra fognak szorulni.

Egy kis figyelmet azért mi reánk is, törvényhozó urak! nem azért hogy többnyire egy osztályhoz tartozunk, sem azért hogy legtöbben vagyunk, sem azért hogy a' kenyeret, ruhát, mi termesztjük, sem azért hogy az ország' terheit még eddig többnyire közvetve mi viseltük, innentova pedig közvetlen is földbirtokunk' irányában viselni mindnyájan készek vagyunk, mik közöl a' tőke-pénzesekre csak egy tekintet sem illik; hanem azért, mert az örökigazság azt kívánja: hogy a' törvényhozó, midőn törvényeit alkotja, egyik néposztálynak a' másik' kárával soha se ked-

vezzen; hanem azoknak jótékonyságát, szigorúságát az ország' minden lakosaira egyenlőn hattassa.

Arra volna azért szükség, hogy a' kamat-láb bizonyos, még pedig törvényesen bizonyos, meghatározott legyen, mellynél többet senki semmi szín alatt, semmi Gschaeft vagy más-féle ezernemű fortéllyal kizsarolni ne merészeljen. Illyen törvény nálunk, igaz, létezik – de csak a' papiroson; 's a' fiscusnak, azt tartom, ebből és a' szerencsejáték büntetésekből van legkevesebb jövedelme. Már pedig a' törvényt vagy el kell törölni, hadd haljon meg, vagy ha élni hagyjuk, szükség hogy mozogjon, hasson az, ápolja a' jót, sujtolja a' gonoszt szigorúan.

A' nálunk törvényes száztól hat, már magában is sok, mind azért mivel más országokban sokkal olcsóbb a' pénz, mind azért, mivel az egyenes igaz úton a' száztól hatot is csak

a' szorgalmatos, takarékos ember fizetheti, akár a' gazdasági, akár a' kereskedési körben. Azonban ezt eleink ennyire határozták, 's most midőn sokkal többet is vagyunk néha kénytelenek fizetni, ha pénzhez jutni akarunk, megnyugodnánk e' mellett, míg magától alá nem száland, csak bizonyosokká tenne a' törvény a' felől, hogy többet fizetni nem leszünk kénytelenek; mit úgy eszközölhet, ha elhatározza hogy a' föld' évi jövedelmét veszi interesnek a' végrehajtásokon, 's elhagyván a' behozott árveréseket, a' bizonyos jövedelemből, akár árendalis, akár másforma legyen az, vettetik ki a' végrehajtó bíróval, mennyi földet kapjon a' hitelező az executionalis summába. Tudva van az az ország' minden részén, mennyi árendát hozott olly mineműségű föld, minő foglalás alájön, és így ha példának okáért hat forintot adnak egy holdért árendaképen, akkor az a' hold

föld száz forintot ér, ha pedig kilencz forintot adnak, úgy százötven forintba kap egy hold földet az exequáltató. Ha e' szerint tétetnének az executiók, 's nem ötven, negyven, sőt néha, mint tudok esetet, harmincz forintba exequáltatnék egy olyan holdföld, melly ért tizenkét forint árendát is megadnak, úgy nem mondanák föl tőkéiket a' hitelezők a' hatot rendszeren fizető adósnak; mert a' nagyobb nyereség' reménye nem ösztönözné őket arra, hogy más-más embernek adják minduntalan tőkéiket, kivált ha hozzá jönne, hogy csak törvényes bírái bizonyosság előtt lehetne adóslevelet írni, pénzeket fizetni, mivel sok csempéskedésnek eleje vétetnék, mire, mint szinte a' kisüthető uzsora esetében a' nagyon szigorú büntetésre, nagy szükség volna ez uzsoracette hazában.

Bizony nem más volt céljuk őseinknek, mint előttök is tették, nem

szóval becses nemzetiségük' őrizése, s a' földbirtokosokból álló nemzetnek az idegen tőkepénzesek elleni pártolása, midőn ezeknek is megadván a' mi őket törvényszerűen illette, az uzsora ellen törvényeket alkottak. — Szinte ezen időszakból való az

Ösiség,

ez a' mai időben legnagyobb botránkozás' köve, melly ellen az országnak közhelyeken beszélő része, mint szinte az írók' nagy száma, annyira felzúdult, hogy a' szegény becsevesztett ösiség mellett szállalni fél, a' vakmerőséggel határos bátorság. Miután azonban az adóról, házi-adóról, örök-váltságról, ingatlan-bírhatastról, emancipatoról és hitelről véleményemet, sőt a' velem hasonló sorsú kisebb birtokosoknak, de a' nagy óbbakból is némellyeknek, kiket ismerni, kikkel társalkodni szerencsém volt, az enyimmel egyező véleményeket bátran kimondtam, mellyek bár ne helyeseltessenek, de illiberalis nevet mégis nehezen érdemelnek, 's csak

a' nem repente liberális névre tartanak számot, megmondom az ősiségre nézve is, mit gondolok én, mit gondolnak a' velem egy véleményűek, kiknek számok nagy, bár írói és beszélő-tehetségek 's bátorságok az enyémhez hasonló, 's így az ellenvéleményünkkel vitába csak a' kenyértöréskor, 's talán akkor sem ereszkednének.

Látván eleink már jókor, az idegen pénztőzsérek' fukar fondorkodásaikat, 's e' mellett sok atyáknak gyermekeik sorsa iránti könyelműségöket, és érezvén sok munkával, fáradsággal, vérrel is szerzett magyar földjöknek becsét: azt rendelték, hogy a' maga szerzeményéről ugyan mindenki erősen rendelkezessen, ősei-ről reászállott nemesi birtokát azonban meg nem másolhatóan csak akkor idegeníthesse el, ha a' török-tatár rabságból magát másképen meg nem szabadíthatja. Az eziránt hozott tör-

vényekből származtak későbbben a' commentatio útján a' necessaria rationabilis, és simplex fassiók, mellyeket a' bírák sokszor lehet önkényök szerint is invalidalgatták, de pénzét a' ki adta, annak mindég' visszafizetették.

Tizenkét esztendőt én is eltöltöttem Pesten, mint prókátor, azon idő alatt csak két fassio jött elő, a' mi megállhatónak találtatott, úgy emlékezem; holott a' fassiókat alkalmasint régen is olly formán írták, miszerint a' rationabilis név reájok illjen; a' bírák azonban sérelmét látván az eladó családjának, rendesen csak invalidalgatták, de ez az invalidálgatás a' perköltséggel annyira ment, hogy a' felperes idegen jószágot olcsóbban szerezhett volna, az alperes pedig pénzét, javításai' épületei' árát, kivált ha egyességgel végzett, duplán is megkapván, mint

capitalista nyert; – pedig csak erről lehet szó.

Mert a' vételt a' pénz-kölcsönadással összezavarni véleményem szerint nem kellene. A' ki tudniillik tőkés' intereséből élni akar, annak nincs másra szüksége, 's nem is kivan egyebet, mint tőkéje' biztos helyen fekvését, és pontos interes fizetést; mit nem úgy érhet el, ha eladósodott embernek kölcsönöz, hanem úgy, ha maga kínálja meg vele a' szerző, iparkodó gazdát, vagy közönséget; mert csak az ilyeneknél remélhetni, mind tőkéje' bátorságát, mind a' pontos interes fizetést; 's hogy a' jó lelkű hitelezők valóban így is tesznek, és nem a' nagy' interesre pénzhajhászé szenszálok által eszközlik tőkék' kiadását, azt a' mindennapi tapasztalás bizonyítja; minélfogva talán nem sokat hibázok, ha kimondom, hogy ki nem ez úton, hanem a' nagy interesseket ígérő nagyon szorult emberek-

nek adja ki pénzét, az olyan tőkepénzes már a' száztól hatot rendelő hazai törvényt megsértvén, vagy legalább arra hajlandó levén, ha pénze vesztésével lakol, magának köszönje, mert megérdemlette. Sőt maga már ez a' szenszálók által nagyon szorult embernek, rövid időre, váltó melletti köles önözés, olly közel van az usuraria pravításhoz, hogy ha a' fiscus minden illy tőkepénzekre reátenné is kezét, legfeljebb a' formában hibázna, de a' dolog' érdemében soha sem. A' jó lelkű hitelező, ki tőkéje interesteseiből törvényszerűen kivan élni, vagy hosszabb bizonyos időre, több meghatározott évekre, vagy bizonytalan felmondásra ugyan, de akkor is hosszú időre, 's mindég évekre adja ki pénzét. Van ugyan mentsége mindeniknek, miért nem adhatja hosszabb időre, de hogy a' mentség igaz nem volt, mindég kitetszik abból, hogy

új capitális kötelezés mellett a' prolongálásra mindég késznek találod.

Olly szembeszökők valóban a' jó lelkű hitelezők, és az uzsorások közötti különbségek az előtt, kinek a' pénz-kölcsönözésben egy kis gyakorlottsága van, hogy az nem egy könnyen fog arrólí ítéletében csalatkozni.

Csak szigorú törvény kell hát, és ügyes bíró, hogy az uzsorásság nagyon elhatalmazott mételye honunkból, mellyet, 's vele nemzetiségünket ez előlni készül, gyökerestől kiirtassék.

Ezek az uzsorások valóban nem érdemlik azt, hogy az ő vétkes indulatjoknak vigyük áldozatul az előre látó eldődök által felállított ősiségét, magyar nemzetiségünknek ezen egyik fő védangyalát. A' jó lelkű hitelezők pedig azt nem is kívánják, de nincs is reá szükségök, mert példát nehezen mondana arra bár ki is, hogy az ilyeneknek pénzeik valamelly ma-

gyar családnál azért vesztek volna el, mivel azon családnak adósságai meghaladták a' summát, mellyen az adós család jószágait szerezte.

De még akkor is, ha az lehető volna, hol van az megírva, hogy a' pénznek, épen a' pénznek, e' nagyon ingatag bár becses vagyonnak, magának legyen minden másféle vagyon feletti olly bizonyossága, miszerint az soha semmi esetben el ne veszhesen, holott öt elveszteni, ellopni, elolvasztani, sőt a' mostanit megégetni, és egészen semmivé tenni lehet, holott a', föld is, e' legbizonyosabb birtok, elhomokosodhat, posványosodhat, el is süllyedhet.

Kell tehát a' pénznek biztosságot szerezni, annyit a' mennyit más kára nélkül, kivált a' nemzetiség' kára nélkül, szerezni és adni lehet, de annyira felibe tenni a' pénzt az ingatagot, a' földnek az ingatlannak, a' kenyér termőnek, kivált e' földművelő

és kereskedésről még csak álmodó hazában: jónak, okosnak, czélszerűnek nem mondhatnám.

Javulni, nem romlani kell a' népnek a¹ törvények által. Minden olly törvénnyel pedig, melly az uzsorás indulatokat neveli, romlik a' nép tagadhatatlanul. Már a' Zsoltár író, bár zsidó, de nemes zsidó Dávid, mikor azt kérdi: „Uram! ki leszen lakója a' te felséged sátorának” ‘s a' többi így felel reá: „A' ki jár igaz életben, szöll és szolgáltat igazságot ‘s a' t. kölcsön ad, ‘s nem kér uzsorát.’ – Mennyire fajultak e' nagy költő nemes királytól, e' széles világon bujdosóvá lett hitsorsosai!

Van mentsége mindennek e' világon, mert az ész és nyelv nagy fegyverek, ‘s nincs könnyebb mint beszélni, disputálni, így az uzsorát lehet menteni azzal, hogy a' pénz is portéka, kereskedés' tárgya, kereskedni mindennel szabad, most ennek van

ideje; – nem lehet tehát rossz nevén venni senkinek, ha azzal nyerekedik - minek az idő kedvez.

Ezek mind jók pletykának; de az élő törvény ellen, melly hat per centumnál többet venni tilt, illy szószá- tyárságokkal előállani, ‘s azt ezekkel kijátszani, ‘s a’ törvény általhágásá- val – de benne gázolással elkövetni szokott vétket szépítgetni akarni, bi- zony nem szép dolog. Ha él a’ tör- vény: tartsuk, ha nincs reá szükség: töröljük el, de kijátszani, csúfoltatni a’ szentséget ne engedjük; mert hol törvénynek nincs kötelező ereje, hi- tele, hol legyen ott hitele egy ma- gános aláírásnak. És itt van a’ dolog bibéje. Hány törvényünk van, melly foganatba véve nincs is, mellynek megtartására felügyelet nincs? Ki e- zeket a’ magyar corpusból kiírná, na- gyobb könyvet kellene írni az is mert törvények’ legjobbikánál a’ Po- ros Land-Rechtnél.

Az alapítaná meg nemzeti hitelünket először, ha a' törvényeket megtartanánk, mellyek a' magáét mindennek megadatni rendelik. Azután, és főképen pedig az, ha jövedelmünknel többet nem költenénk. Ki jövedelmének egy részét évenként félreteszi, 's előre nem látott szükségek' fedezésére, meggazdálkogna, annak hitele van nálunk ma is erős, és lesz mind örökké akárhol; de az ilyen kölcsön-pénzre nem szorul, vagy ritkán veszi fel, ha kínálják vele. Ki már jövedelmét elkölti, de vele be is éri? még szinte bír hitellel, 's néha megkínálják a' kölcsönnel is. De ki jövedelménél rendesen többet költ, annak már hitele szűkebb, 's magának kell a' kölcsön-pénzt keresni mindég, kap azonban még ez is törvényes interesse, ha sok fekvő birtoka, 's kevés a' betáblázás, és maga megszorítása mellett interesseit is pontosan fizeti, meg is élhet. Ezeknek számuk

legnagyobb hazánkban, a' fekete bankokkal bejött, 's a' devalvatióval, mint az okosság kívánta volna, vissza nem ment, meg nem szüntetett, el nem hagyott fényűzés miatt, építésben, életmódban, ruhában. Kinek pedig jövedelme mind intereseit, mind házi bár mint megszorított költségeit fedezni nem bírja, az ilyennek hitele nincs, nem is lehet, 's az ilyen pedig ez is sok van, uzsorákra szorul, váltókat ír alá, csőd alá kerül, 's elesik mint érdemli. Ezek azok, kik miatt nincs hitel, kik miatt az uzsorások hasznára lenne eltörlendő az ösiség. Ugyan mellyik érdemli az áldozatot: a' vesztegető-e vagy az uzsorás? –

Hallottam az ösiség ellen felhozva azt is, miszerint az erkölcsiségnek volna ellene, és nem alhatna jó lábbon ott az erkölcsiség, hol meg van engedve a' gyermeknek, hogy szüléi' tetteit rosszalgassa, azokat könnyel-

mű tékozlóknak törvény előtt vádolhassa. És e' finom argumentum a' pietások korában, míg azokat a' korszellem el nem temette, nyomott volna valamit, kivált ha a' könyelműség szinte olly finom védőre nem találna a' jó szívben, a' nagyon jó emberben, a' jobb emberben, mint kell, ki felebarátját jobban szereti mint magát: de ma, a' mikor ujjunkon elszámálhatjuk azon egynehány gyermeket, ki még élő szüléit tiszteli, ki azok után minél előbb örökösödni nem vágyik, látnivaló, hogy nagyon megvan szorulva az az ellensége az ősiségnek, ki illy messziről szedni kénytelen az argumentumot.

Csak az a kérdés: védője-e az ősiség a' magyar nemzetiségnek vagy nem? mert ha védője, úgy e' tekintetnek erősebbnek kell lenni minden másnál, magoknak azoknak szemökben is, kik ellene harcolnak. Bajos volna pedig tagadni, hogy míg a'

magyar családoknak eleiktől eladott javaikat visszaszerezni joguk lesz, addig bizonyosabb marad, hogy minden magyar föld idegen nemzet' kezére nem kerül. Sok az idő viszonyosságai között alászállott magyar család nyerte vissza eddig, 's nyerheti vissza ezután is eleitől eladogatott javait, ügyesség, tudomány, házasság, előkelő pappá, vagy épen praelatussa lett tagja' segédjével, mi csak az ősiség mellett történt eddig, V ennek megtartása mellett történhet ezután is. Holott ha az ősiség el lesz törölve, akkor a' melly család egy tagjának könyelműsége miatt elesik, kihal az örökre a' magyar nemzetből, és idegen tőke-pénzes áll helyébe, ki nek pedig, ha magunk reményén felül nem gazdagabbítjuk, untig elég nyereség volt hatot húzni száztól hazánkban, azon tőkepénzeitől, mellyektől önhonában, honnan a' nagyobb kamat hozta hozzánk, száztól három, vagy

legfeljebb négy kamatot, még ezt is nem biztos földre fektetve húzhatott, τ

De mondom meg kell az intereseiből élő tőkepenzest különböztetni mindig attól, ki fekvő jószág szerzésre fordítja igyekezetét, a' mi egészen más dolog. EJ ugyanis kenyértermő földet akar hagyni maradékának, annak ne azon járjon az esze, hogy már a' vételkor is behozza a' száztól hatot, földbe fektetett tőkéje, ámbár ennek is jól esik a' nagyobb jövedelem, hanem a' szerzett birtok bizonyosságán, bár kevesebb jövedelem mellett, mintha pénzét interesre adná; ezt pedig úgy érheti el, ha árát jól megfizeti – bona solutio optima conditio – ha biztos kézből veszi, nem vesztegetőtől, nem exequált tékozlótól, hanem Kamarától vagy olly magánostól, kibe pénzére nézve elég evictiója marad, mert ez áldozatot, miszerint kisebb kamattal elégedjen meg, mintha pénzét kereskedésbe tenné,

vagy kölcsön adná, megérdemli legalább annyival bizonyosabb állása, hogy a' föld a' tengerbe nem süllyed, mint a' portéka el nem romlik, mint a' megbukott kereskedőnél a' pénz el nem vesz, tűznek, víznek, szélnek, háborúnak viszontagság! közt mindég föld marad, hol többet, hol kevesebbet mindég terem, és ha szorgalommal, igyekezettel, okos czélszerű művelés alá jön, a' belefordított tőkének kamatjait is évről évre nevelni fogja. A' birtok bizonyosságának tekintete, melly egyedül nyomhat valamit az ősiség' ellenében, nem volt eleink előtt ismeretlen, megtetszik abból, hogy épen azért hozták be törvényeinkbe a' praescriptiót, 's csekély véleményem szerint az ősiség' eltörlése helyett, untig elég lenne annyi reform, hogy a' zálog ugyan minden év' végével, az általvételtől számlálva az évet, kiválthatóvá, az örök-eladás, inscriptio, csere, szinte minden év'

kezdetén invalidálhatóvá lenne; kiváltás és invalidatio nélkül folyván azonban le a' praescriptio ideje, akár mennyit protestálhatták, contradicál-gatták légyen a' követelők, a' jószág azé maradjon, ki a' praescriptio ideje alatt bírta.

Bizony nem látom következetes-ségnek pártolni a' nemzetiséget, és törni az ősiség ellen, azon szín alatt, mintha az ősiség a' magyar hazában valaha a' hitelnek ártott volna, 's a' miatt jövődre is fel nem virágozhat-na, 's én részemről, ha kiadnivaló tőképénzzel bírnék, örömeoseb ad-nám azt sok ősi jószággal bíró csa-ládnak kamatra, mint a' kölcsön pénz-zel jószágot most vevőnek. — Illyen formán áll pedig a' dolog ha a' nem-zetiség' ügyét tekintjük

A' magyar- és deák-nyelv

tárgyában hozott törvényekkel magokkal ugyan nem, mert azok nem sérelmesek, sem károsok 1 de az azokból a' félreértés, és érthetés útján kifejlett visszálkodásokkal is.

Ha a' negyven millió egy nyelvű, vallású franczia, a' nem tudom hány millió német, angol, vagy más illy nagy egységgel megáldott nemzet, academiákat, tudóstársaságokat alkot nyelve ügyében, az véleményem szerint is nagyon szép, jó, 's nekik lehet hasznos dolog; de nem így áll ez Magyarországra nézve, mellynek ezer nemű, színű, vallású, érdekű tarkaságai között, a' jólétre, erőre szük-

séges egységet, alkotmányos változtatások igen, de nyelv, vallás, vagy más akármiféle erőltetések létre nem hozhatják. – Szükség, kerülhetetlen, szükség van az illy helyhezetben, mint a' széllyeltört, de okos ügyes mester által ismét összerakott hegedűnél, bizonyos kapcsokra, enyvezetékre, mellyek ha felölvasztatnak, szétnyittatnak, összedűl az alkotmány' épülete. Ez országban a' kapocs az alkotmány, de az enyvezet a' deáknyelv volt, melly a' magyart, szászt, székelyt, oláhot, orosz, görögöt, tót, németet, svábot, ráczt, 'sa't. úgy összeforrasztva tartotta, 's a' bölcs kormány alatt közöttök, olly egységet alkotott, mellynek erejével századokon lehetett bástyája a' keresztyénységnek a' török' hatalma ellen. Miveltebb része ugyanis mindenik nemzetnek az, a' melly tanult, 's ennél fogva későbbben hivatalokba lépett, kormányra jött, még iskolai életében.

ott az iskolában vele nem egy nyelvű pajtásaival a' mindeniknél közös deáknyelven társalgott, későbben a' megyék'- 's ország'-gyűlésein, ezen közös nyelven tanácskozott, és nem jutott eszébe egyiknek is tulajdon nemzeté nyelvét, mellyről az alkotmányos életben törvényben szó nem volt, félteni. Iskolában, gyűlésekben kiki azon nyelven tüntethetvén csak ki magát, mellyet nem anynyától vagy dajkájától tanult, de mellyet szorgalma után mindenki tulajdonává tehetett; az irigység' vészes indulata, mellynek csak sorsadta javak, nem szorgalommal szerzett értelmesség lehetnek és szoktak lenni tárgyai, nem ébresztett fel, 's így az egy közös édes anya-hazának bár külön ajkú gyermekei kölcsönös békés szeretetben éltek, és a' magyarnyelv kezdett fejlődni, szépülni, tökéletesbbé lenni, alkotmányosság nélkül is, lassan-lassan ugyan, de értelmesen, okosan,

mint ezt, ha a' Tinódi Sebestény' verseit és a' Péczely Józsefét megolvassa, senki tagadni nem fogja. Hát még Péczely után a' törvényig mennyire ment a' nyelv, még pedig e' kevés könyv-vevő és olvasó közönséggel dicsekedhető magyarnyelv, mellynek litteratori nehezen lesznek töképezesekké, azon mindennek méltán bámulni kell, és nem lehetne megfogni, ha alig hibázva a' József alatti német nyelvi divat reactiojának nem tulajdoníthatnánk a' nyelvre fordított nagy szorgalmát, melly csak akkor ment túlságba, mikor a' törvény avatkozott belé, ebben a' minden által elismert Magyarorszáiban ugyan, de sokkal több más mint magyar ajkú lakosokból álló országban. —

Tanácsos, hasznos volt-e hát mielőtt a' magyar alkotmány minden országunk' lakosira kiterjesztése, és a' haladásban volt magyar litteratura' növvő kedvessége, őket hozzánk, alig

tőlök észrevéve, édes kellemes lánczokkal foglalta volna, a' deák bár holt, de mireánk nézve élt, és mivel alkotmányos volt, éltető nyelvet számkivetni, és a' magyar nyelvet egyedül törvényessé, iskolaivá, hitszóno-kivá, tisztviselőivé tenni: arra a' kifejlett következesek már felelni kezdenek, de a' felelet nem kedvező jövővel bíztat.

Azt mondják ugyan erre a' minden új' pártfogói, hogy nincs a' deák nyelv számkivetve, sőt egy ága marad továbbra is az iskolai nevelésnek, és ezt hogy így van, tudom; de én mindég a' gyakorlati életet tartva szemem előtt, azt a' panaszt hallom az öreg prókátoroktól, hogy már fiatal segédjeik nem tudnak deákul, pedig még hamarlom az új törvényeknek e' foganatát, azonban elhinni kénytelen vagyok, mert ha én, és időmbeliek, kik mindent és mindég deákul tanulunk, nem tudtunk többet deákul mint

a' mennyire szükségünk volt, sőt mint egy jó emberem figyelmeztetett, talán annyit se, bizony az arra sokkal kevesebb időt és szorgalmat fordító fiatal emberek, nagyon természetes, hogy nálunknál még kevesebbet fognak a' deák nyelvből sajátjokká tethetni.

Azt sem látom pedig által, hogy a' tudományokban azért mennének többre mint mi mentünk, mert magyarul tanulják, és ezt azért, mert a' gyermeknél előbb az emlékező tehetség fejlődik, 's csak később az ítélő; 's az iskolai életben, melly alatt legtöbbször az elsőbb a' mívelhető föld, ennek tárházát a' gyermek meg nem rakja, nem sok lesz később az ítélő tehetségnek, melly körülbelől már az iskolából a' világba kilépéskor kezd munkássá lenni, a' mi felett Ítélgessen. Gyermeknél a' szó marad meg, 's csak száz közül egynél a' dolog is; de azért annyit tudunk a'

mennyit emlékezetünkbe tartunk, és tudjuk azt későbbet nem szajkó módra is; mert mikor az ítélő tehetség ébred, az emlékező tehetség ennek kincseit kitalálja, és a' mi jó, megmarad, a' többi pedig feledve lesz.

Nem kétlem, sőt hiszem, hogy a' fiatalok most többet tudnak mint csak 25 évvel is az előtt az oly idejűek; de ez nem a' magyarul tanulástól, hanem az időnek, a' világnak a' tudományban, feltalálásokban haladásától jön, 's épen annyit tudhatnának, ha még most deákul taníttatnának is.

De nem is kerülhetjük mi ezt a' holt deák nyelvet nagy kárunk nélkül, itt, hol az uralkodó vallás, és annak rítusa deák, országgyűlési, megyei, és minden jurisdictioni acták, magok a' törvények deákok; Conventek Káptalanok és minden magános archívumok, vagy azokban lévő oklevelek deákok; minden politicum dicasteriumokon a' dolgok deákul tárgyaltnak.

Valóban ha mi a' deák nyelvet annál is kevesebb szorgalommal, munkával tanuljuk, mellyet az előtt fordítottunk reá, úgy ismét a' Joannes litteratusoknak, és az írástudó papoknak főgunk gyámságok alá kerülni, kiknek hiszem lesz elég előrelátásuk, a' gondviselésökre bízott oklevél-kincseket úgy őrizni, hogy azokat érteni is el ne felejsék.

Igaz, hogy miután a' deák nyelvet a' reformátorok számkivetették, kétségen kívül következetesek, hogy az ősiségét is utánna dobni akarják; de én viszont, és társaim szinte, következetesek vagyunk, midőn a' deák nyelvvél az ősiségét együtt pártoljuk,— „hanc veniam petimusque damusque vicissim.”

Egyébiránt e' két nyelv' dolgában a' fő tekintet mindig az marad, hogy a' magyar nyelv' törvényesítése, és a' deáknak kiküszöbölése, a' magyar nemzetiségnek nem hasznára, hanem

kárára Válik. – A' nemzetiséget ugyanis, vagy inkább a' nemzeti erőt, nem az atillában, sarkantyúban, magyar nyelvben, körtánczban, 's hasonlókban, hanem az ország' lakosinak egyetértésében, kölcsönös bizodal-mában, szeretetében, mellyeket a' nyelvektőli vita szétrombolt, vélném én feltalálhatni. A' tót, német, oláh, és rácz sem tagadta azt soha, hogy ő magyar nemes ember, 's mint illy en a' haza oltárán áldozni mikor kellett mindég szintén olly kész volt, mint a' született magyar; és ha most nyelvét féltve felriadt, 's ellenünk böszült, nem tett mást mint mi magunk Jósef halálával. – A' népek' nemzetek' Istene adjon támasszon egy új Leopoldot, ki e' zavart rendbe hozni bírja.

De segítsünk mi is magunkon, ha akarjuk, hogy az Isten megsegítsen; mert bizony veszélyes helyzetbe jöt-tünk midőn a' szlávokat ingereltük, kiknek az északi óriás pártfogójok.

Gotzik kassai jeles tanítónak van nálam statistikája kéziratban, melly nyolczszáz tíz táján készült, 's már akkor nyilvánította aggodalmát az észak' nevedő ereje iránt. Ez a' Gotzik, mint tanítványtól tudom, egy új Diogenes, egy másik Menteli, kevés szükségére nézve; minden oskolai szünnapokon más más tartományát gyalogolván be Európának, históriai, geographiai, statistical ismereteit mindenütt a' hely színén nevelte. Az említett kéziratból olvastam, 's lettem arra figyelmes, hogy még minden hódító északról jött, mert a' nép jobb vidékre, levegőre vágyik. Napoleon nagy vezér, úgy szóll, mind addig győzni fog, míg eszibe nem jut észak felé hódítani, mert a' természetten erőt ő sem vehet. A' moszkvai veszedelem Gotzik jóslatát igazolta. Ugyan azon kéziratból tudom, hogy az oroszok Rubra Russia' határát a' Dunánál tartják, és ma is úgy tanítják.

Azolta kivált az újabb időkben, mióta a' tót erő ellenszegülni kezd, sok nagy ember figyelmezteti hazámfiait e' fenyegető veszélyre. Már fogadón láttam felírva Pesten a' Hosti-netz nevet, 's nem volt örömemre. Békéljünk ki hazánk' lakosival, kár lesz pedig – hazánk köz kára lesz – ha ennek lakosinak, polgárinak ve-rők, szóért, nyelvért fog omlani.

Ne hagyjuk elámíttatni magunkat azon hamis tudósítások által, mellyeket a' minden újnak, csak azért mert új, baráti tenni szoktak a' tótok magya-rosodásáról, mintha ez vagy amaz nagy falu, helység, vagy épen vá-ros, már is úgy megmagyarosodtak volna, hogy innen tova a' tót nyelvet el is felejtik; mert ezekben még, bár sokszor utánna jártam, soha igazat nem találtam. Nincs egy hete hogy egy ilyen nagy tót közönségnek, melly mindenfelől csupa tiszta magya-rokkal van körülvéve, oskolai tanító-

jávai útamban egy vendégfogadóban ebédelvén, azt, vele lévő hat vagy hét esztendőös fia iránt, kivel tótul beszélt, megszóllítottam: hogy mért nem magyarul beszél azzal? Mellyre midőn azt felelné hogy nem tud fia magyarul, 's én csudálkozva kérdeném: hogy lehetne az meg olyan magyar föld közepette, 's e' magyarosodás' idejében és az azon helységrőli sok tudósítások ellenére? – Megengedjen az úr, így felelt, ha az igazat mondom meg az úrnak, kit nem valami hirtelen felforró indulatú embernek nézek, de soha sem voltunk messzebb a' magyarosodástól mint épen most, mióta arra kényszeríteni akarnak. Mi magyarul tanítunk, papjaink magyarul is papolnak, mi úgy is énekelünk, de a' népből az asszonyok csak a' tót predikátiókat hallgatják, 's a' magyar isteni tisztelet előtt a' tót textust énekelik az ugyan olly melódiájú magyar éneklés alatt a' magyar predikátiót

pedig a' férfiakból is, a' többi azonnal kitakarodván, csak magok a' gazdák kénytelenségéből csak azért várják be, mivel a' körülbelől lévő, általok használt pusztákról jövő híradások a' magyar isteni tisztelet után szoktak publikáltatni. Ez nem hivatalos, de jót állok érte, hogy hiteles tudósítás. Félre azért a' nyelvekrőli vitával, melly csak veszélyt hozhat; inkább a' haza külön ajkú lakosinak újra egyesítésére fordítsuk igyekezetünket.

Berekesztés.

Ezeket tartottuk szükségesnek mi szegény pipás, és ez előtt ugyan bocskoros, de most már nagyobb részint pantalonos 's ehez mért bakkan-

csos nemes emberek, a' magyar közönség előtt nyilvánítani; nem azért, hogy rajtunk ezáltal segítve legyen, mert hogy az úgy nevezett kor, vagy korszellem minket is meghallgasson, azt nem reménylhetjük: – hanem azért, hogy majd elgázolt maradékunk meglássa, hogy a' protestálgatáshoz de csak is ahoz volt jussunkat ismerjük, és mást nem tehetvén, midőn elnyomattunk, legalább kipszegett belőlünk a' férfi természet.

Tudnánk még sok új, és a' mi most is kevés erőnket fogyasztó intézetek ellen – mint a' pesti fő iskola 's más sok ilyenek – szállani; de azok magános vállalatok, 's kinek tetszik, fogyassza velők miből különben is kevésbé van. – Mindenfelől ostromolt vagyonunk', tulajdonunk' őrizésére szükséges időnket kellett lopni addig is, míg e' keveset összeirkáltuk, 's abból többet nem áldozhatunk.

Azt hallottam hogy mostanában egy

ország-gyűlési követ – még pedig az elsőbbség közlő valóság – úgy nyilatkozott, hogy ha most koronás fejedelmünk a' magyar diaetát felszólítaná, hogy „no édes hív magyarjaim! látjátok hogy szeretlek benneteket, 's örömet tenném kedveteket; de mondjátok meg hogy mit akartok, mert én ki nem vehetem” – az ország-gyűlése nagyon felakadna 's nehezen adhatna egyenes feleletet. – Mi szegény pipás nemesek ennél csakugyan jobban állunk, mert mi tudjuk, és ímé nyilván kimondjuk, mit akarunk, mit szeretnénk.

Tudni akarnánk nevezetesen legelőször azt: kinek mije van ebben a' kis Magyarországon; – annál fogva mindenek előtt s' minden áron óhajtánánk legelőször az örök-váltságot, és az egyedül ez által eszközölhető belső csendességet, békességet, költsönös szeretetet, bizodalmat, a' haza minden lakosai között.

Azután szeretnénk tudni, az országnak kezelésére, védelmére szükséges erő' és költség' mennyiségét, mert ezt mi avatatlanok nem tudhatjuk, de ha megtudjuk, akkor azt személyünk és vagyonunk arányosságában viselni szíves készségünket ajánljuk, még pedig nem csak házi-adót, hanem mindenféle adót egyiránt értve.

Óhajtanánk továbbá a' minden kiváltságra tekintet nélküli egyenlőséget a' törvény előtt; a' külön ajkú honunk lakosi között azelőtt megvolt, de a' nyelvekrôli vita ajtai szélyel szakadozott nemzeti egységnek, ezen egyedül igazi nemzetiségnek helyreállítását; a' nemzeti életet örök halállal fenyegető uzsorások' korlátozását; 's mindenek felett pedig személyünk' és vagyonunk' bátorságát.

Angliának, Amerikának dicsősségére nem vágyunk, mert nem tíz hús boldog dicső dús magyart kívánnánk száz nyomorult mellett látni, hanem

a' magyar haza' minden lakosának ké-
pére plántálni a' megelekedés' rózsá-
it. A' boldogság az első, de nem egy
kiváltságos osztálynak, hanem az e-
gész nemzet' lehető legnagyobb több-
ségének boldogsága, mire töreked-
nünk kell. Ha ezt el értük 's később-
ben egy kis dicsősség is jut osztály-
részünkbe: élvezzék azt honunk' di-
tsói, mi nem irigyeljük, nekünk sze-
gény pipásoknak hadd maradjon az
élet poésise, a' gondszerző dicsősség
helyett a' gondtörő Lyeus – meg a'
szép Vénus.

Tegyen mást boldoggá a' sors' csalfa kénye,
Nekem te légy dajkám, ápolóm, szerelem!
Zöld myrtus koszorúd pályám' szép reménye,
'S könnyel ázott kendőd legyen szemfedelem.

